



Arbejderbevægelsens
Bibliotek og
Arkiv

Årsskrift 1988



Arbejderbevægelsens
Bibliotek og
Arkiv

Årsskrift 1988

ABA 1989

Indhold

Virksomheden 1988. Af *Børge Pedersen* / 3

»Et nyt og godt våben«. Socialdemokratiets forlagspolitik i forrige århundrede. Af
Gerd Callesen / 8

Stærke smede. Af *Henning Grelle* / 16

Sig det med billeder. Af *Karen Kræmer* / 22

Ligeløn er også en mandesag. Af *Anette Eklund Hansen* / 26

Povl Jensen - en af de ukendte helte. / 33

Camouflerede illegale tryk. Af *Marianne Bagge Hansen* / 37

Jubilæumsskrifter 1987-88. Ved *Hannah Linden* / 38

Personbibliografier. Ved *Hannah Linden* og *Karen Pedersen* / 41

Trykte og utrykte afleveringer til ABA i 1988. Ved *Karen Pedersen* og *Henning Grelle* / 43

Medarbejdernes aktiviteter 1988 / 47

©ABA, 1989

Rejsbygade 1, 1 759 Kbh. V.

Tlf. 31 24 15 22

Redaktion: Henning Grelle og Karen Pedersen

Layout: Henning Grelle

Oplag: 5000

Sats og produktion: C.S. Fotosats ApS

Printed in Denmark 1989

ISSN: 0900-2723

Forsiden: Tyske »Tarnschriften«, dvs. illegale tryk camoufleret som harmløse publikationer, men med helt andet indhold. Se artiklen s. 37.

Bagsiden: De 12 hæfter i ABA's serie »International arbejderbevægelse«. Serien kan bestilles i AOF eller hos forlaget Fremad.

Virksomheden 1988

ABA kan for året 1988 glæde sig over en stigning i aktiviteter på alle områder af virksomheden, og vi kan samtidig glæde os over, at bestyrelsen har truffet beslutning om, at ABA skal flytte til andre og større lokaler. Vore ønsker om - så vidt muligt - at blive boende i Folkets Hus kunne ikke opfyldes, da Fællesorganisationen, som er ejer af huset, definitivt sagde nej til at stille mere plads til rådighed for ABA.

Det står altså fast, at ABA skal flytte!

I skrivende stund kender vi ikke den fremtidige adresse, men medarbejderne har foreløbigt formuleret de ønsker og krav, der må stilles såvel med hensyn til arealernes størrelse som til en rimelig hensigtsmæssig indretning.

Året 1988 har været præget af historiske jubilæer: 400-året for Christian IV, 200-året for Stavnshåndets ophævelse, og Dansk Metalarbejderforbund blev 100 år. Begivenheder som hver for sig blev fejret med manér. ABA var ikke impliceret i fejringen af Christian IV, men var engageret i de 2 andre jubilæer. ABA bistod SiD med at vise bagsiden af Stavnshåndets ophævelse på såvel video som udstillinger, og vi stillede samlinger og medarbejdere til rådighed for Metals plancheudstillinger og for jubilæumsbogen. Her var det især Billedarkivet som var engageret. Runde dage og jubilæer er en god anledning til at se både tilbage og frem og da dette er beretningen om virksomheden i 1988 skal det med, at vi forbereder markering af 2 mærkedage som indtræffer i 1990.

Man kan da fejre 100-året for indførelse af 1. maj som fest- og demonstrationsdag for arbejderbevægelsen, I den anledning har vi søgt og

fået økonomisk støtte til udgivelse af en bog om 1. maj. Forfatterne er i gang med de enkelte afsnit, aftalen med Fremad, som skal udgive værket, er på plads og det udkommer omkring 1. april 1990.

Ligeledes er det i 1990 75 år siden, at kvinderne fik valgret. Vi mener, at det ved denne lejlighed skal markeres, at arbejderbevægelsen havde sin andel i dette fremskridt. Det vil blive gjort med bl.a. udgivelsen af et billedværk redigeret af ABA's billedarkivar Karen Kræmer. Endvidere ved udstillinger og ved afholdelse af en videnskabelig konference med deltagelse af forskere og aktive tillidskvinder.

Billedværket skal ikke kun handle om kvindevalgretten, men være arbejderkvindernes socialhistorie i tekst og billeder.

Med udgivelsen håber vi at stimulere interessen for kvindernes vilkår. Bogen vil udkomme i et oplag på 2500 eksemplarer til en populær pris.

Diskussionsmøde i Arbejdermuseets festsal

Som en opfølgning af den diskussion som TV-serien »Snart dages det brødre« rejste, var ABA sammen med Socialdemokratiet i Hovedstaden (SiH) arrangør af et møde i festsalen i Rømersgade. Emnet var: »Hvad vil arbejderbevægelsen med sin historie«. Efter oplæg af et panel bestående af historieforskeren, lektor Vagn Oluf Nielsen fra Lærerhøjskolen, konsulent Harald Børsting, SiD og Socialdemokratiets formand Svend Aukén, fulgte en livlig debat med deltagelse af den fyldte sal. Naturligt nok kom debatten ikke mindst til at dreje sig om den aktuelle politiske situation - set i forhold til historien.

Aftenen viste af folk er til at lokke hjemmefra, hvis emnet fænger.

Den internationale serie

Serien om arbejderbevægelsen i forskellige lande blev afsluttet først på sommeren 1988 med et bind om Storbritannien. Serien omhandler arbejderbevægelsen i en række europæiske lande samt USA, Brasilien, Nord-Afrika, Indien og Japan. Serien blev rosende omtalt, specielt bør fremhæves de fyldige anmeldelser i Dansk Grafia. I en afsluttende vurdering understreges det, at serien er et »værdifuldt bidrag til forståelse af aktuelle hændelser«, I en af »Information«s anmeldelser hedder det at, »hæfterne så langt fra er socialdemokratiske propagandaskrifter, men velskrevne og saglige redskaber til undervisningsbrug«. Anmeldelsen af seriens intentioner var også tydelig i lektøruddtalelserne fra Indbin-dingscentralen. Det er dog ikke lykkedes i 1988 at nå ud til den egentlige målgruppe for serien: Arbejderbevægelsens tillidsfolk. En fornyet indsats overfor denne gruppe samt en fortsættelse af serien diskuteres.

Arbejdererindringer

Kopieringen af Nationalmuseets samling af arbejdererindringer blev afsluttet i 1988. En beslutning om at kopiere et antal byskildringer skrevet af arbejdere har dog forlænget projektet, som definitivt afsluttes i februar 1989. ABA har kopieret samlingerne i tre sæt. De findes derfor også på Erhvervsarkivet og Arbejdermuseet. Interessen har som forventet været stor og resultaterne kan allerede ses i en række bøger ligesom de mange spændende skildringer ganske afgjort vil præge forskningen i arbejderhistorie mange år frem.

ABA skal have ny adresse, men hvilken vides ikke endnu.



Videoudvalget

Udvalget har i 1988 optaget video-interviews med Henry Grünbaum, Viola Nørlev og Frode Jakobsen, Hulda Grulau, Fritz Gelbard, Victor Vilner, Knud Secher, Emil Skouby Larsen m.fl. Video-projektet støttes økonomisk fra LO og bevillingen for 1988 dækkede optagelser. En fortsat økonomisk støtte fra LO har betydet, at vi i 1988 kan lave både optagelser og tage fat på redigering af to å tre af de foreliggende interviews.

Internationalt samarbejde

Samarbejdet med udenlandske institutioner og udenlandske forskere har i 1988 været betydeligt. På International Association of Labour History Institutions (IALHI) var ABA repræsenteret ved årskonferencen i Zurich i september ved Karen Pedersen. IALHI's nye sekretær Jaap Klostermann fra Amsterdam besøgte ABA i oktober, hvor bl.a. det kommende samarbejde i IALHI diskuteredes.

Anette Eklund Hansen, Henning Grelle og Karen Jansson deltog i den 7. nordiske konference om forskning i arbejderbevægelsens historie afholdt i Stockholm i september og med kvindehistorisk forskning som tema.

Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) i Amsterdam har nyligt sat et projekt i gang om den internationale arbejderbevægelse i II. Internationales periode (1870-1914). Projektet består i første omgang af litteraturberetninger om forskning i arbejderbevægelsen i de forskellige lande. Det danske bidrag er udarbejdet af Gerd Callesen. Projektet fortsætter i 1989. Den nye store Marx-Engels-Gesamtausgabe (MEGA), som skal omfatte alt efterladt materiale fra Marx og Engels, har ligeledes haft brug for opbakning

fra Danmark, bl.a. fordi enkelte tekster også har dansk som originalsprog. Det har derfor været nødvendigt at undersøge Marx-Engels-udgivelserne på dansk til støtte for dette projekt. Gerd Callesen har deltaget i en konference om »Kapitalen«s udgivelse i oktober i Berlin.

ABA har tilbudt en del IAHLI-institutioner dubletter af danske og udenlandske tidsskrifter med godt resultat. Det vil blive gentaget i 1989. Løvrigt er udvekslingsaftalerne med forskellige andre institutioner ført videre.

EDB

Til videreudvikling af EDB-anvendelsen som påbegyndtes i 1987 med indkøb af materiel for 150.000 kr. har vi af LO fået en ekstra-bevilling på 200.000 kr., som skal bruges til indkøb af PC'ere samt programmer til katalogisering i bibliotek og til kontering i bogholderi.

Arkivet

Tilvæksten af arkivalier har været større end den stærkt begrænsede plads tillader. Det skyldes dels vore forpligtelser og indgåede aftaler om successive afleveringer fra en række organisationer: LO, Socialdemokratiet, de øvrige arbejderpartier samt en række fagforbund -og dels aftaler fra 1986/87, som ABA følte sig forpligtet til at overholde. Hertil kom tilbud som vi meget nødtigt ville sige nej til. Men der er grund til at understrege, at hver eneste reol i arkivet er ved at være fyldt op og kun ordning, kassation og rationalisering gør det muligt at modtage arkivalier i 1989. Vi håber på at denne tingenes tilstand kun vil vare en kort periode. Vi vil derfor fortsat gøre alt for at finde løsninger, når vi får henvendelser om større arkivafleveringer og vi henstiller til de organisatio-

ner, der er truffet aftale med, om at udvise forståelse en tid endnu.

Arkivafdelingen er ved at udarbejde en database til en bestandsregistrering. På længere sigt er det meningen at opbygge en database til indholdsregistrering af nytilkomne arkiver. Arkivets sparsomme arbejdskraftsressourcer betyder at der generelt er tale om langsigtede projekter.

Som følge af en voksende interesse for »levende« undervisningsmateriale er der i de senere år kommet en eksplosiv efterspørgsel på film, video, bånd, plakater og billeder og en systematisk indsamling og registrering af dette materiale fra arbejderbevægelsen er vigtig. En bibliotekar er derfor overgået til arkivafdelingen og skal arbejde med opbygning af en audiovisuel samling. Aktiviteten i Billedarkivet har som nævnt været stærkt præget af Dansk Metalarbejderforbunds 100-års jubilæum og 200-året for Stavnssbåndets ophævelse. Derudover er der leveret materiale til TV-serien »Kvinder i faget«, til udsendelsen »Fotografiet fortæller« samt til TV-filmen om forsamlingsbygningen i Rømersgade. Blandt andre større opgaver kan nævnes, at FIU har fået materiale dels til en lysbilledserie og dels til en udgivelse om fagbevægelsens historie. LO har fået billedmateriale til en bog om Storkonflikten 1899 og til Sygehjælpernes Fagforening er der fundet fotografier til brug for en kalender med kvindebilleder.

Biblioteket

På grund af pladsmangel har biblioteket efterhånden måttet flytte flere samlinger i kælderen, hvor de tager plads op for arkiverne. Desuden forsinker det arbejdet og er ikke brugervenligt. Materialerne tager skade af at blive presset

Der er ikke kun pladsmangel i arkivet, f biblioteket bliver der stadig mindre plads til bøger og administration.



for tæt sammen på hylderne. Det ses særlig grelt i Fagbladssamlingen, specielt fordi mange fagblade ikke er indbundet; uheldigvis har vi af sparehensyn måttet fjerne en konto på 50.000 kr. til indbinding af fagblade i 1989.

Som det fremgår af statistikken, er udlånstallene forøget i forhold til de seneste år. Det er særdeles glædeligt, at interessen for arbejderbevægelsens historie synes at have taget et nyt opsving, men er naturligvis samtidig en af grundene til, at der i stadig højere grad savnes arbejdskraft til mange af de daglige rutineopgaver.

Et af de største problemer i biblioteket er utilstrækkelig arbejdskraft til katalogisering; skønsmæssigt er 3-4000 bøger kun foreløbigt registrerede og mange hundrede fremmedsprogede, ofte meget vigtige pjecer har måttet opstilles ukatalogiserede i kælderen, blot emnemæssigt anbragt i kassetter. Forberedelsen til EDB-katalogisering i biblioteket har været tidskrævende, da medarbejderne har skullet gøre sig bekendt med teknikken i årets løb; den egentlig omstilling begynder først i 1989.

Indtastning af fagblade er dog allerede i vidt omfang foregået i årets løb; det er et meget omfattende projekt, men ventes færdiggjort i foråret 1989. EDB-registreringen skal danne grundlag for udgivelse af den trykte fagbladsbibliografi, som Dansk Typograf-Forbunds Kulturpris, der blev tildelt ABA i 1987, er båndlagt til.

Der er i de sidste par år afleveret særdeles meget materiale af forskellig art af mennesker, der var politisk aktive i 1970'erne. Det er tidsrøvende at sortere og lægge på plads, men kan blive meget nyttigt for fremtidig forskning i perioden.



Budget 1989

ABA's budget for 1989 bliver - efter nogle besparelseskorrektioner- på kr. 5.880.000.

LO's tilskud er kr. 3.500.000 svarende til ca. 65% af de budgetterede udgifter, medens Kulturministeriets tilskud er fortsat vigende: kr. 1.886.700 svarende til ca. 34%. ABA havde ansøgt ministeriet om en forhøjelse på kr. 300.000 refererende til udgiftstigningen og til den vigende procentuelle andel, men vi fik kun en forhøjelse på 10.000 kr. i forhold til året før.

Nyansættelser

Ved udgangen af september 1988 gik vor bogholder Elly Kærsgaard på pension, og hun afløstes af Kirsten Lindemann. Næsten samtidig ansattes bibliotekar Marianne Bagge Hansen.

I 1988 er rigsarkivar Vagn Dybdahl efter eget ønske udtrådt af ABA's bestyrelse. Vi vil gerne benytte lejligheden til at takke Vagn Dybdahl for hans konstruktive indsats i arbejdet, og samtidig byde velkommen til hans afløser, landsarkivar Dorrit Andersen.

Statistik

Hjemlån af bøger 6.549 bind, heraf gennem andre biblioteker 611 bind. Derudover er der foretaget 3.472 fornyelser af lån. Til ABA's læsesal ekspederedes 4.147 bind og 2.099 arkivenheder. Til andre biblioteker er ekspederet 230 arkivenheder. Udlån af billeder og plakater 3.678.

Biblioteket har i 1988 modtaget 33 utrykte specialer/afhandlinger fra læreanstalter og forskningsinstitutioner.

»Et nyt og godt våben«

Socialdemokratiets forlagspolitik i forrige århundrede

I den tidlige arbejderbevægelse diskuterede man grundigt forholdet mellem partiets medlemmer og den socialistiske teori: Hvordan kunne partiets socialistiske karakter og målsætning forklares og styrkes blandt medlemmer, der ofte kun havde uklare forestillinger om socialismens indhold? Fra 1885 og 25 år frem udgav Social-Demokraten omfattende teoretiske værker og skriftserier for at fremme medlemmernes forståelse af socialismen og dermed styrke bevægelsen som helhed. Denne udgivelsesvirksomhed ledsagede arbejderbevægelsens fremmarch og er også i international sammenhæng bemærkelsesværdig. Forlagsvirksomheden var naturligvis kun et af flere forskellige initiativer.

**Var de så røde? Var de så røde?
Var de så røde? Var de så røde?**

Spørgsmålet i overskriften har beskæftiget mange, og lige meget hvor man lægger trykket, så fik man forskellige svar alt afhængigt af hvem man spurgte: For en ældre bonde i Høn-snap var svaret i 1950'erne og senere, at det var de satme; en socialdemokratisk akademiker i 1960'erne kunne virkelig blive ubehagelig til mode, når han fik spørgsmålet: det var jo ikke sådan ligetil, og på den ene side og på den anden side. Det er da også rigtigt, at forholdet til den socialistiske målsætning har svinget noget i arbejderbevægelsen. Man kan undersøge det ad forskellige veje, og det bør fastholdes, at et mere endegyldigt svar kun kan gives, hvis man inddrager mange ting i undersøgelsen.

I denne artikel skal vi nærme os svaret via udgivelserne fra Socialdemokratiet i forrige århundrede. Det kan lade sig gøre, fordi en biblioteksstuderende som eksamensopgave har udarbejdet en bibliografi over disse. Dvs. vi kan nu se, hvilke skrifter Socialdemokratiet og arbejderbevægelsen iøvrigt har udgivet, og kan fremsætte en formodning om, hvilket formål de skulle have. Men en konkret analyse som denne kan kun give et del svar. Andre undersøgelser bør foretages og resultaterne samarbejdes.

Kadreparti og massebevægelse

I slutningen af 1870'erne diskuteredes i Socialdemokratiet den videre organisatoriske vej frem for arbejderbevægelsen. Det endte som bekendt med adskillelsen i Socialdemokratisk Forbund og de faglige organisationer. Det er

også kendt, men ikke gået rigtigt ind i den historiske bevidsthed, at Socialdemokratisk Forbund fungerede som de faglige organisationers centralbestyrelse, at den politiske organisation koordinerede hele klassebevægelsens aktiviteter. Endelig er det væsentligt at huske på, at de eneste arbejderorganisationer, der overlevede 1870ernes krise som arbejderorganisationer, var de socialdemokratiske klasseorganisationer. Det er imidlertid ikke så kendt, men er fremdraget for nylig, at Socialdemokratisk Forbund kom til at fungere som »arbejderklassens fortrop«, for at bruge et senere udtryk, som er velanbragt her. Partiets senere formand P. Knudsen fremhævede nemlig i diskussionen, at den politiske organisation skulle bestå af »de bevidste folk«, der kendte de socialistiske principper og ville arbejde for dem².

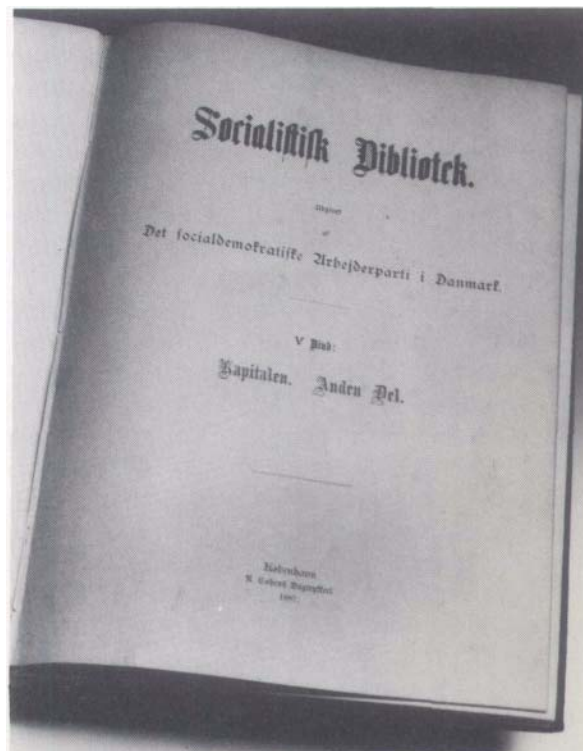
Efter dette princip blev partiet opbygget i de følgende år. Det kan påstås, at der her så var tale om et kadreparti som det, Lenin senere betegnede som et »parti af en ny type«. Rigtigt heri er, at Lenin stod i den socialdemokratiske tradition, og ud fra denne udviklede han sine overvejelser beregnet på den specielle situation i det zaristiske Rusland.

Imidlertid var situationen anderledes i 1880ernes Danmark. Her var det muligt at opbygge en demokratisk massebevægelse, det var ydermere nødvendigt, fordi de konservative gjorde en energisk indsats for at organisere arbejderne på deres betingelser i de »Konservative arbejder- og vælgerforeninger«. Arbejderbevægelsen var altså tvunget til fra midten af 1880erne at organisere arbejderne politisk. Men hvordan skulle man så fastholde, at det var »de bevidste folk«, der samledes i partiet? Det er her, at årsagen til partiets udgivelsespolitik må søges. Partiet nedsatte et litterært udvalg, der skulle udgive skrifter, der kunne

blive »et nyt og godt våben under agitationen for de socialistiske principper« (fra forordet til »Socialistiske pjecer«).

Socialistisk bibliotek

Denne udgivelsesserie var ikke de første skrifter Social-Demokraten og partiet udgav. F.eks. var der i 1875 udkommet et delkapitel af »Kapitalen« og i 1876 et skrift af Wilhelm Liebknecht og fra 1872-76 var forskellige af Ferdinand Lassalles skrifter udkommet på dansk, delvis i arbejderbevægelsens regi. Men fra 1884 kom der mere system over tingene. So-



Socialistisk Bibliotek udkom i perioden 1885-89.

cial-Demokraten bragte i lange serier forskellige oversættelser, og de blev i 1885 udgivet i samlebindet »Socialistiske pjecer«, som var første bind i denne store serie. Bogen indeholdt tekster af Marx og Engels, men også Wilhelm Brackes »Ned med socialdemokraterne«, som var et agitationsskrift for Socialdemokratiet - det havde været trykt før og udkom senere som selvstændig pjece. Det samme gælder for Liebknechts »Til forsvar og angreb«, hvoraf man kan se at pjecerne havde stor betydning i datidens arbejderbevægelse - Pio udnævnte ligefrem Liebknechts skrift til Socialdemokratiets programgrundlag. C. A. Schramms »Nationaløkonomiens grundtræk« var en i den samtidige tyske arbejderbevægelse meget anerkendt indføring i den marxistiske økonomiske teori. P. Knudsens foredrag i Studenter-samfundet 15. nov. 1884 om »Socialismen« var en velovervejede fremstilling af marxismens grundtræk og vidner om Knudsens teoretiske indsigt. Foredraget blev aldrig sidenhen udgivet af arbejderbevægelsen, men trykt i en antologi »Den materialistiske historieopfattelse i Danmark efter 1945« udgivet i 1973.

Seriens bd. 2 understreger den interesse, der var for den revolutionære bevægelse i Rusland i samtidens danske arbejderbevægelse -det kan også ses af de mange artikler, der kom i Social-Demokraten dengang. Forfatteren hed egentlig Sergei Michailowitsch Krawtschinski, og havde oprindeligt samarbejdet med de revolutionære narodnikier. Kapitlerne i denne bog var oprindeligt trykt som føljeton i Social-Demokraten 1884. Et nyt oplag blev i 1900 udgivet af Socialdemokratiet og samtidig på et borgerligt forlag.

Bd. 3 var først trykt i avisen fra aug. 1884-april 1885. Det var den første oversættelse af Bebel's berømte bog om kvindeemancipationen. På tysk udkom den i 53 oplag indtil

Bebel's død i 1913 og blev oversat til 15 sprog i samme periode. Den norske udgave fra 1912 blev også solgt i Danmark, da den danske udgave forlængst var udsolgt.

Bd. 4 og 5 i serien var Kapitalen bd. I og II. Denne udgave er central, det danske Socialdemokrati var den første arbejderorganisation, der påtog sig det store arbejde med at udgive Kapitalen. Bd. I var indtil da udkommet i 3 tyske udgaver, en russisk og to franske oversættelser, bd. II i en tysk udgave og en russisk oversættelse. Samme år som den danske oversættelse af bd. I kom også en engelsk, mens der indtil Engeis' død ikke udkom flere oversættelser af bd. II. Den danske arbejderbevægelse var altså meget tidligt ude; endvidere er det også bemærkelsesværdigt, at det var fuldstændige oversættelser: den polske, spanske og hollandske oversættelse af bd. I blev ikke afsluttet.

Bindene udkom i følge titelbladene i 1885 hhv. 1887. I virkeligheden udkom de dog først i 1887 hhv. 1888, det kan man slutte af forskellige oplysninger i aviser og protokoller. Oplagstallet kan ikke opgives præcist, men det må formodes, at bind I blev trykt i ca. 800 eks., mens bind II i hvert fald udkom i 100 eks. Til sammenligning kan anføres, at de to engelske udgaver, der udkom i 1887 af bd., I, blev trykt i 1000 eks. ialt. Så det danske oplag var stort. Videre må det anføres, at Social-Demokratens kontrolkomité gjorde en indsats, for at bindene kom ud til kontrolkomiteens medlemmer og at også andre, f.eks. Karl-Marx-klubbens medlemmer, fik Kapitalen.

Socialistisk Bibliotek bd. 6 skulle have været Kapitalens bd. III, men den udkom først på tysk i 1894, og da var oversætteren af de to første bind, journalisten og sprogforskeren H. V. Lund, død. Endvidere var seriens sidste bind udkommet i 1889; det er uvist af hvilken grund,

der ikke blev udgivet flere bind i denne serie. Måske var det en for kostbar opgave, idet bindene blev solgt meget billigt i sammenligning med tilsvarende bøger. Måske skyldtes det splittelsen fra 1889, hvor den radikale retning var blevet ekskluderet af partiet.

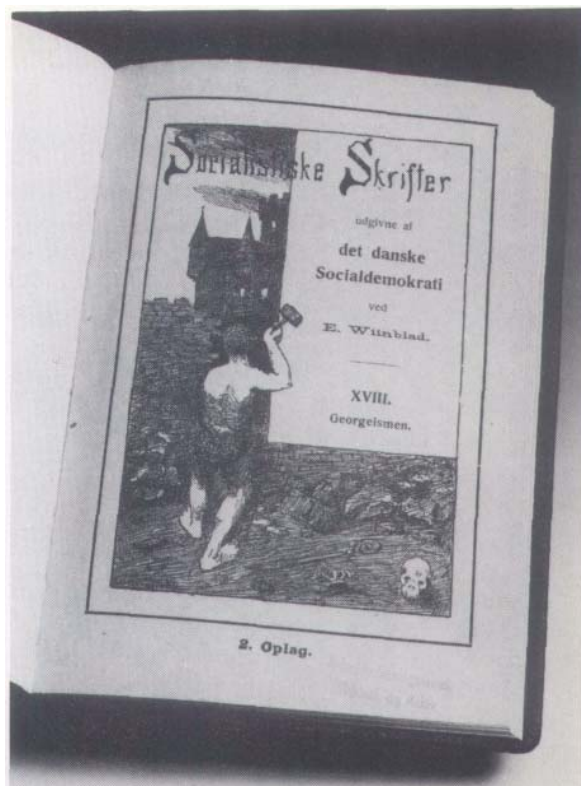
Imidlertid var bind 7 udkommet i 1888, det var en oversættelse af Friedrich Engels' »Familiens, privatejendommens og statens oprindelse«, som iøvrigt blev genudgivet i 1906. Senere udgaver udkom i 1948 og i 1970'erne. Benoit Malons »Socialismens historie« udkom på dansk i to bind, mens den franske originaludgave bestod af 5 bind, hvor det 3. også indeholdt P. Knudsens bidrag om den danske arbejderbevægelse i en ret fri oversættelse. Dette var udkommet i Social-Demokraten i 1883-84, og er først genoptrykt i 1983.

Socialistiske skrifter

Denne billige pjeceserie - hefterne kostede 10 øre pr. styk, dog kostede to dobbeltbind 20 øre, og det sidste bind 25 øre - supplerede det store bibliotek, I modsætning til biblioteket var halvdelen af forfatterne danske.

Pjecerne dækkede åbenbart et behov, de fleste af dem blev genoptrykt, selv den omfattende programkommentar (nr. 7/8) udkom igen i 1916 i Social-Demokraten. Bd. 2 om »Socialismens filosofi« blev dog ikke genoptrykt, men erstattet med et genoptryk af Det kommunistiske Manifest. Seriens enkelte bind var således næsten altid tilgængelige, faktisk kom der i årene fra 1888 til 1915 hvert år med undtagelse af 1894-95, 1902 og 1911-14 et eller flere bind i serien enten som nye udgivelser eller som genoptryk.

Domela Nieuwenhuis' skrift blev læst og kritiseret af Marx, men stort set bifaldt Marx hans



Socialistiske Skrifter udkom i perioden 1888-1915.

udlægning af grundelementerne i Kapitalen, det er nemlig det skriftet handler om. Da skriftet kom i 3 oplag, kan man slutte, at der har været en ikke ubetydelig interesse for en sådan indføring i Kapitalen. Til bind 10 med diskussionen mellem Henry George og Lawrence Grønland må anføres, at S. J. Loria i 1911 udgav et skrift »Henry George's debat med Socialdemokratiets ordfører i New York«, I forordet hævdede Loria, at diskussionen mellem George og Grønland var en forfalskning, idet George's artikelserie, som Grønland havde kri-



Emil Wiinblad (1854-1935), socialdemokratisk redaktør og politiker.

tiseret, kun var uddrag af H. G.'s oprindelige artikler, og iøvrigt havde haft et helt andet formål end at diskutere med dansk-amerikaneren Grønlund. Socialistiske skrifter 10 har åbenbart haft en betydelig effekt eller dog i det mindste været et vigtigt irritationsmoment for georgisterne her i landet, når de, 11 år efter at pjecen var udkommet sidste gang, gik så voldsomt til angreb mod den. Socialistiske skrifter ophørte egentlig med at udkomme i 1910, men formentlig for at ære Gustav Bang udkom der i

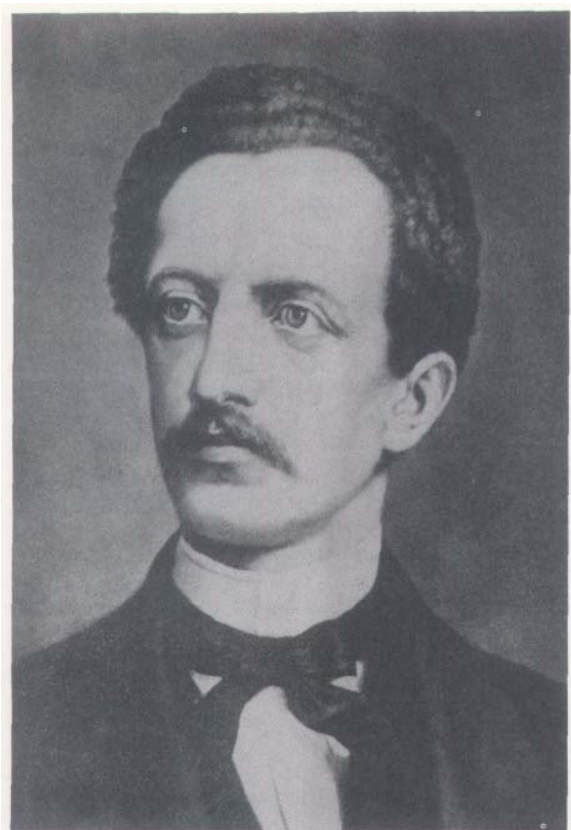


W. Uh. Liebknecht (1826-1900), tysk socialdemokratisk politiker.

1915, da Bang døde, endnu et skrift, nemlig hans »Den materialistiske historieopfattelse«.

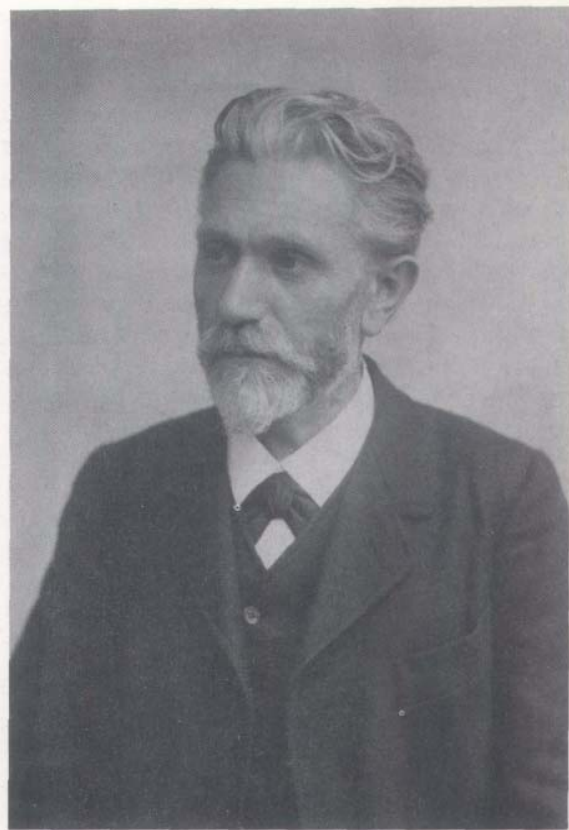
Forlaget Fremad

Årsagen til »Socialistiske skrifter«s ophør i 1910 med de sidste genoptryk af tidligere skrifter var, at partiet fra 1910 netop havde startet en ny serie eller snarere et kvartalsskrift, der igen hed »Socialistisk bibliotek«.



Ferdinand Lassalle (1825-64), tysk socialist og arbejderleder.

Også denne serie indeholdt mindre afhandlinger, der kunne danne grundlag for bevægelsens oplysningsarbejde. Det var dels mere teoretiske afhandlinger af f.eks. Gustav Bang og Karl Kautsky eller konkrete analyser af f.eks. skolen, arbejdsløshedsspørgsmålet, fabriklovgivningen, fagbevægelsen i Frankrig (der havde en ganske aktuel anledning, nemlig diskussionen med de danske syndikalister) og andre historiske, litterære og aktuelle emner. Endvidere blev forlaget Fremad oprettet i



August Bebel, (1840-1913) tysk socialdemokratisk partileder.

1912. Dermed var en ny begyndelse gjort, Socialdemokratiet udgav ikke selv mere direkte politisk litteratur.

Iøvrigt er ikke alle udgivelser fra Socialdemokratiet eller Social-Demokraten nævnt her. Langt de fleste kan findes i Tove Svendsens bibliografi, f.eks. kan nævnes de to bind »Arbejderlitteratur« fra 1897-98 med tekster af bl.a. Enrico Ferri, Paul Lafargue, G. B. Shaw, Sidney Webb og Th. J. Thomsen. Endvidere udgaves flere mindre agitationspjecer.

Der er meget tilbage at arbejde med for at give et dækkende billede af den socialdemokratiske forlagspolitik i forrige århundrede. Men det foreløbige billede tyder på, at de faktisk var ret så *røde*. Det var nemlig ikke tilfældigt, hvad udgiverne valgte at trykke; det var dels de kendteste marxistiske forfattere i samtiden, dels var det bidrag fra kendte udenlandske partifæller, således at de danske socialdemokrater kunne være orienteret om, hvad der foregik i den internationale arbejderbevægelse. Internationalismen var på en måde bindeledet mellem marxismen og arbejderbevægelsen.

Socialistisk Bibliotek. Udgivet af Det socialdemokratiske Arbejderparti i Danmark, bind 1-9, København 1885-1889.

Der findes en regnskabsoversigt for Socialdemokratiets boghandel fra 7. dec. 1888 til 31. marts 1890. Det kan derfor oplyses, hvad boghandelen havde liggende, og hvad den solgte i perioden. Det anføres sidst ved hver titel.

Bd. 1 Socialistiske pjecer af forskellige forfattere. Samlede og udgivne af Oet socialdemokratiske Arbejderparti i Danmark, 1885, 296 s., 80 øre Indhold:

Karl Marx/Friedrich Engels: Det kommunistiske Manifest, s. 1-20

Friedrich Engels: Socialismens Udvikling fra Utopi til Videnskab, s. 21-55

Wilhelm Bracke: Ned med Socialdemokraterne! s. 56-71

Louis Blåne: Socialisternes Katekismus, s. 72-80

Wilhelm Liebknecht Til Forsvar og Angreb, s. 81 -108

Max Nordau: Kulturmenneskehedens konventionelle Løgne, I Uddrag og med Randbemærkninger ved C.E., s. 109-183

C.A. Schramm: Nationaløkonomiens Grundtræk, s. 184-233

August Bebel: Vore Formaal, s. 234-267

P. Knudsen: Socialismen. Foredrag, s. 268-296

Boghandelen havde 200 eks. og solgte 187

Bd. 2 *Slepnyak:* Det underjordiske Rusland (La Russia sot-teranea). Portrætter og Skitser fra Virkeligheden. Fra Tysk ved S.K. (»Social-Demokraten«s Føljeton), 1885, 122 s., 50 øre **Boghandelen havde 200 eks. og solgte 135**

Bd. 3 *August Bebel:* Kvinden i Fortid, Nutid og Fremtid. Paa Dansk ved S.K. (»Social-Demokraten«s Føljeton), 1885, 172 s., 60 øre **Boghandelen havde 250 eks. og solgte 150**

Bd. 4 *Karl Marx:* Kapitalen. Første Bind. Kapitalens Produktionsproces. Oversat efter Originalens tredje Oplag, 1885, 473 + VII s., 2,- kr. **Boghandelen havde 600 eks. og solgte 87**

Bd. 5 *Karl Marx:* Kapitalen. Anden Del. Kapitalens Cirkulationsproces. Udgivet efter Forfatterens Død af Friedrich Engels, 1887, 363 s., 2,- kr. **Boghandelen havde 100 eks. og solgte 52**

Bd. 6 Kapitalen bd. III. Udkom ikke på dansk.

Bd. 7 *Friedrich Engels:* Familiens, Privatejendommens og Statens Oprindelse, I Tilslutning til Lewis H. Morgans Undersøgelser. Dansk, af Forfatteren gennemgaaet Udgave, besørget af Gerson Trier, 1888, 77s., 40 øre **Boghandelen havde 400 eks. og solgte 234**

Bd. 8 Benoit Malon: Socialismens Historie fra de ældste Tider indtil vore Dage. Første Del. Socialismens Historie indtil den franske Revolution, 1889, 1 28 s., 50 øre **Boghandelen havde 100 eks. og solgte 83**

Bd. 9 Benoit Malon: Socialismens Historie fra de ældste Tider indtil vore Dage. Anden Del. Socialismens Historie i Frankrig fra den franske Revolution indtil 1878, 1889, 142 s., 50 øre **Boghandelen havde 100 eks og solgte 78**

Socialistiske skrifter. Udgivne af det danske Socialdemokrati ved E. Wiinblad, hefte 1-21, København 1888-1915

- Bd. 1 [Anton Mundberg]: Den socialistiske Stat i Virksomhed, 1888. - 36 s.,²1888. - 36 s.,³1896. - 41 s.,⁴1906.-40 s.
- Bd. 2 Johannes Huber: Socialismens Filosofi, 1888.-44 s.
- Bd. 2 Karl Marx/Friedrich Engels: Det kommunistiske Manifest; med Forfatternes Forord. - (efter den tredje autoriserede tyske Udgave), 1898.-43 s. ²1907.-43 s.
- Bd. 3 Paul Lafargue/Jules Guesde: Fællesejendom og Privatejendom. Til Belysning af det socialistiske Program, 1888. - 42 s., 2 1897. - 36 s.,³1909. - 42 s.
- Bd. 4 Domela Nieuwenhuis: Kapital og Arbejde. En sammentrængt Fremstilling af Karl Marx' Lære, 1888. -87 s.,²1897.-91 s., 31904.-90 s.
- Bd. 5 [Anton Mundberg]: Den socialistiske Stats Produktionsevne, 1888. - 47 s.,²1892. - 48 s.
- Bd. 6 [Emil Wiinblad]: Socialdemokratiets Fordringer til Alderdomsforsørgelsen, 1888. - 79 s.
- Bd. 7/8 [Emil Wiinblad]: Det socialistiske Program. En Fremstilling af Socialdemokratiets Principper, 1888.-253 s.
- Bd. 9 Aandsfriheden i den socialistiske Stat. En Diskussion, 1889. - 46 s.,²1896. - 47 s.,³1909. - 50 s.
- Bd. 10 En diskussion mellem Henry George og den amerikanske Socialdemokrat Lawrence Grønlund, 1890. - 42 s.,²1900.-38 s.
- Bd. 11 Hvad vil Socialdemokraterne? En Samtale paa Landet, 1891. - 52 s.,²1892. - 52 s.,³1897. - 52 s.,⁴1903. - 50 s.
- Bd. 12 Ferdinand Lassalle: Arbejderprogram, 1891. - 49 s.,²1900. - 49 s.
- Bd. 13 [Jens Jensen]: 8 Timers Arbejdsdagen, 1893. - 51 s., 21908.-51 s.
- Bd. 14 Wilhelm Liebknecht: Til Forsvar og Angreb. En Tale, 1898.-56 s. 21909.-68 s.
- Bd. 15 Wilhelm Bracke: Ned med Socialdemokraterne!, 1899.-31 s., 21909. -37 s.

Bd. 16 Karl Marx: Lønarbejde og Kapital, 1900. - 39 s.

Bd. 17 M.E. Vaillant: Arbejdstiden. Tale paa Den internationale, hygiejniske Kongres i Paris 1900. Ved H. Bille-Torp, 1901. - 32 s.,²1910. - 37 s.

Bd. 18 Gustav Bang: Georgismen, 1905.-56 s.,²1910. -66 s.

Bd. 19/20 Gustav Bang: Danske Len- og Stamhuse, 1906.-74 s.

Bd. 21 Gustav Bang: Den materialistiske Historieopfattelse, 1915.-61 s.

Ifølge oversigten over boghandelens virksomhed fandtes der 8371 eks. af bind 1-6 i boghandlen hvoraf 7591 solgtes. Wiinblad havde foreslået at n.. 6 skulle trykkes i et oplag på 5000 eks.

Gerd Callesen

Kilder:

1. Tove Svendsen: Arbejderbevægelsens udgivelser fra 1871 -1919. En bibliografi - ABAs bibliografiske serie 4, København 1987.
2. Niels Finn Christiansen: Arbejderbevægelsens forhistorie. Træk af den tidlige danske arbejderbevægelses politiske og sociale udvikling 1848 til 1880 - SFAH skriftserie nr. 18, København 1986, s. 166-67.

Stærke smede

i / august 1988 kunne Dansk Metalarbejderforbund fejre 100-års jubilæum. Blandt de mange gaver til forbundet var den gamle københavnske fagforenings forhandlingsprotokol, der bl. a. dækker 1885, året for den store smedelockout, i overensstemmelse med giveren (Metal-København) har man besluttet, at protokollen skal udstilles på Metalskolen i Jørlunde. Det øvrige metalarkiv findes på ABA.

En gennemgang af protokollen afslører ikke de store nyheder om selve lockouts forløb. Det var heller ikke ventet, i betragtning af, at Social-Demokraten dagligt skrev om begivenhedernes gang under lockouts varighed fra den 14. juli til den 17. november. Derimod er der nyheder hvad angår forholdet mellem fagforeningen og arbejderne på værkstederne og fabrikkerne. Arbejderne blev selvbevidste og dannede under lockouten værkstedsafdelinger. De sendte repræsentanter til et delegeretmøde, hvor man sammen med fagforeningen planlagde virksomheden og holdt sammen på organisationen både under og efter lockouten.

Værkstedsorganiseringen er med rette vurderet som det stærke element i smedernes organisering. Af den udsprang det senere tillidsmandssystem. Det kan således konstateres, at Værkstedsorganiseringen er påbegyndt tidligere, end det før har været antaget.

Optakten

I vinteren 1884/85 besluttede Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening at gennemføre en kampagne, der skulle føre til mere ensartede løn- og arbejdsforhold i jernindustriens mange brancher. Frem til foråret skulle man da - med formanden Hurops ord - »være fuldt beredt på at gennemføre vore fordringer og være i stand til at modarbejde arbejdsgiverne, som søger at forpurre vor organisation«.

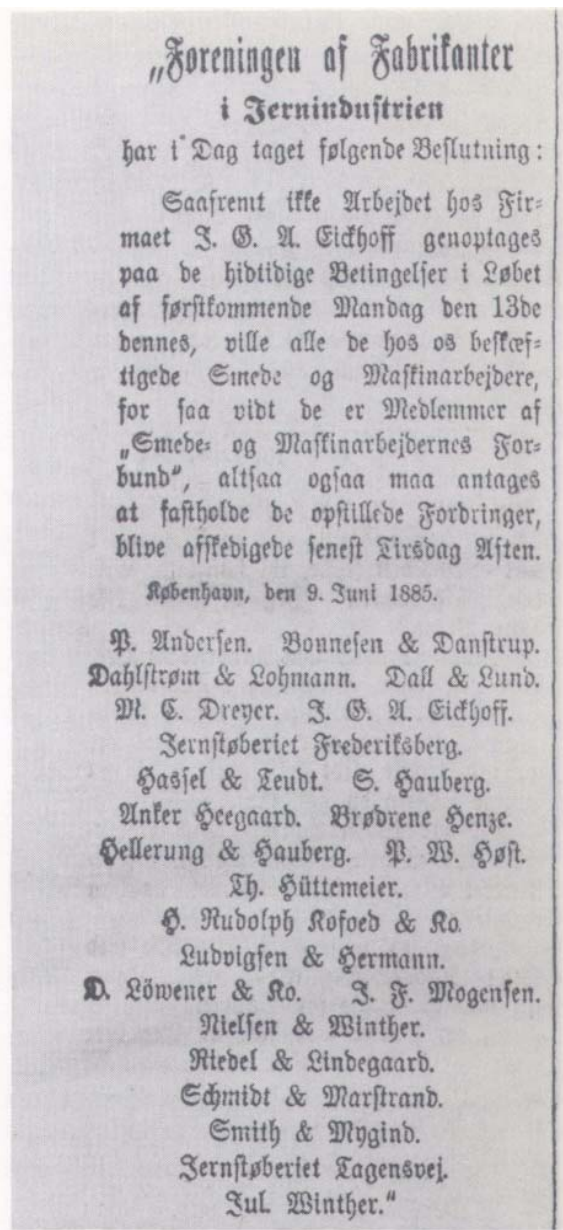
Kampagnen indledtes med, at Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening satte sig sammen med Grovsmedeforeningen og udformede en ny priskurant for beslagsmedene. Den fastsatte arbejdstiden fra 6 morgen til 6 aften med 1 1/2 times pause, og den indeholdt en minimalløn på 30 øre i timen samt tillæg for ude- og overarbejde. Priskuranten blev et gennembrud for fagforeningen. Samarbejdet med den ellers så borgerligt dominerede Grovsmedeforening var et resultat af grov- og beslagsmedenes svigtende tro på fremskridt alene ved forhandling med mestrene. På kort tid mobiliserede beslagsmedene en kampvilje med omfattende arbejdsnedlæggelser til følge, og Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening fik medvind, da konflikterne bragte mærkbare resultater.

I løbet af foråret kom kampagnen til at gå over al forventning. Dagligt kom der meldinger fra værksteder og fabrikker i alle brancher om, at arbejderne havde udarbejdet priskuranter og var gået i forhandling med arbejdsgiverne. Overalt havde man benyttet sig af priskuranten for beslagsmedene som model. Fagforeningen kunne ikke forhandle for alle, hvad der tilsyneladende heller ikke var nødvendigt. Arbejderne kunne og ville selv. Det gjaldt dog ikke en gruppe kleinsmede, som i lighed med de øvrige ønskede ordnede forhold i faget. De fik fagfore-

ningen til at udforme en priskurant for faget og forhandle den med kleinsmedemestrene. Efter to måneders resultatløs forhandling nedlagde samtlige kleinsmedesvende i København arbejdet fra den 7. juli.

I andre tilfælde virkede fagforeningen kun indirekte eller koordinerende i optaktsfasen. Midt i juni kom det til konflikt på B&W's centrifugeværksted. Burmeister havde uden at give arbejderne besked sænket akkordpriserne, og de svarede omgående igen med krav til en ny priskurant, som blev forelagt Burmeister. Til denne havde han haft den afvisende bemærkning »af sagen ikke var det værd, der var ofret på papiret, og at han ikke ville tåle, at arbejderne foreskrev, hvad de skulle have for arbejdet«. Den 27. juni besluttede arbejderne at nedlægge arbejdet, og først den 4. juli gik de til fagforingen og bad om støtte til blokade af virksomheden. Denne konflikt kom til at vare til august 1886, da Burmeister klarede sig med skruebrækkere (en urmager og lærlinge), der arbejdede under politibeskyttelse.

Den ydre anledning til smedelockouten var arbejdernes optræden hos fabrikant Eickhoff på Vesterbro. Her mødte drejerne op på et bestyrelsesmøde i fagforeningen og meddelte, at de lå i forhandlinger med Eickhoff om en priskurant med en minimalløn på 27 øre pr. time. Eickhoff var først velvillig, men ville kun give noget til drejerne. De ønskede imidlertid en priskurant for samtlige 54 smede på fabrikken, og det var for meget for Eickhoff. Tilsyneladende blev han skræmt fra vid og sans, da formand Hurop mødte op på fabrikken. Han havde lovet arbejderne at tage en samtale med Eickhoff -ikke nogen egentlig forhandling. Få dage efter fik arbejderne kendskab til, at Eickhoff »havde besluttet at forespørge sine kolleger i Fabrikantforeningen for på basis af deres erklæring endelig at ordne fabrikkens forhold«. Det var netop



Arbejdsgivernes erklæring i Social-Demokraten
juli 1885.

den gave, som Fabrikantforeningen havde ventet på. Nu var der en anledning til at give fagforeningen og dens alt for aktive medlemmer en lærestreg. Forgæves gik arbejderne endnu en gang til Eickhoff og forsøgte at få ham i tale. Da det ikke lykkedes, nedlagdes arbejdet med fagforeningens støtte den 8. juli. Den 14. juli svarede fabrikanterne på 24 virksomheder igen med en lockout, der kom til at omfatte ialt 865 mand, heraf 242 kleinsmede og 56 arbejdere på B&W. Lockoutens to hovedtemaer: Fabrikanternes angreb på for-eningsretten, udtrykt i erklæringen af 14. juli, og arbejderne krav om medbestemmelse i arbejdsvilkårene syntes på forhånd uforenelige. Fabrikanterne havde i en erklæring af 14. juli gjort foreningsretten til lockoutens hovedtema, og det medførte, at det nu var helt op til fagforeningen at føre konflikten til afslutning. Her fastholdt man imidlertid kravet om medbestemmelse i arbejdsvilkårene, og man var derfor straks indstillet på forhandlinger (såkaldte underhandlinger) med fabrikanterne »når lejlighed tilbydes«. Det signal blev tydeligvis opfanget af den landskendte storkapitalist C.F. Tietgen, og allerede 5. august kunne Hurop meddele internt, at Tietgen havde tilsendt fabrikanterne et for arbejderne acceptabelt mæglingsforslag. Det gik ud på, at fabrikanterne skulle fravige kravet om smedenes udmeldelse af fagforeningen, og at en voldgiftsret skulle finde en løsning på arbejdstid og minimalløn. 15. august førte Hurop de første underhandlinger med den stærkt konservative Hüttemeyer. Det blev en ophidset diskussion om minimalløn, og Hurop fik påtalt, at denne skulle tages helt af bordet og tavlen vaskes ren, hvis der skulle nås resultater. Et nyt møde den 22. august endte helt uden resultater, hvad der ved månedens ophør fik fagforeningen til at skifte taktik.

Værkstedsafdelinger

På generalforsamlingen den 7. september præsenterede fagforeningsledelsen, hvad der lignede et gennemarbejdet papir med forslag til værkstedsafdelinger. Det var på 7 punkter:

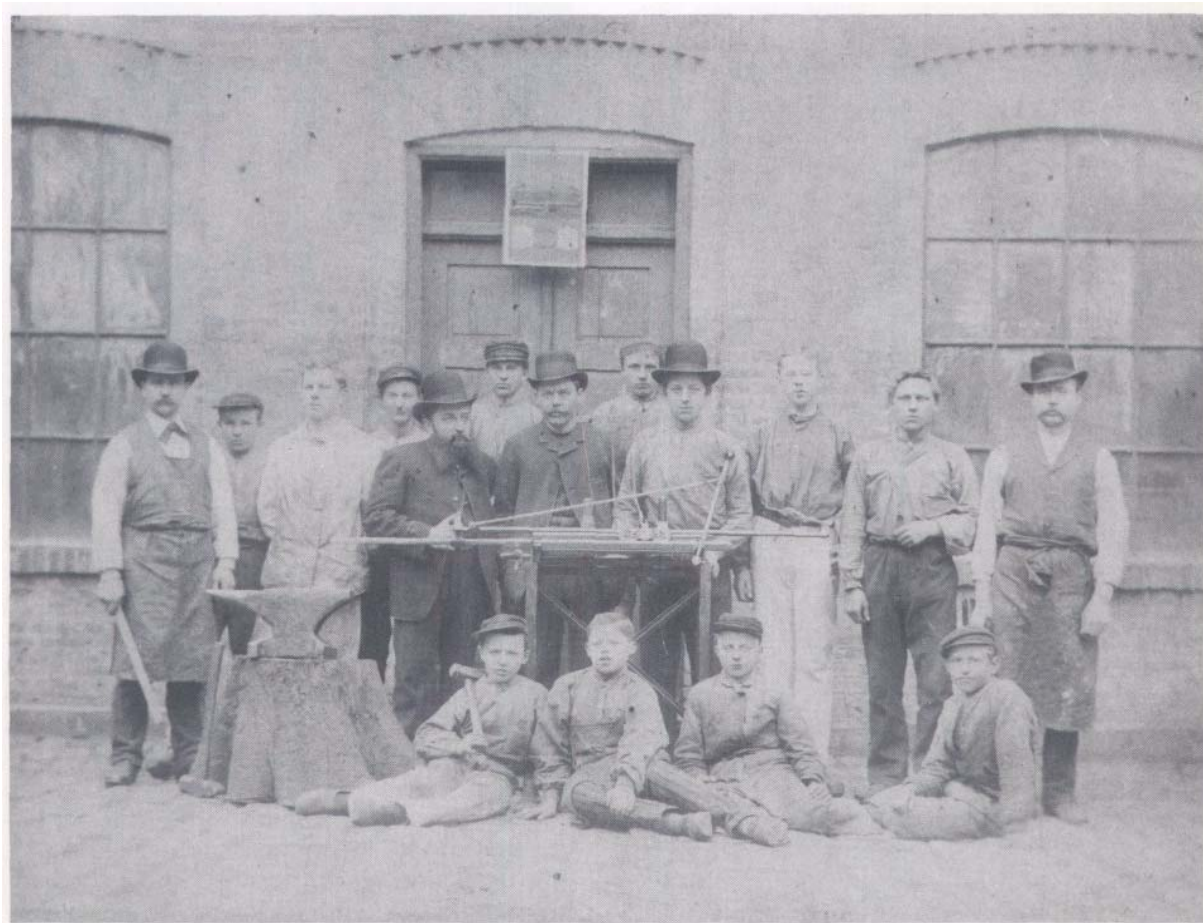
1. *Generalforsamlingen beslutter at danne en afdeling for hvert værksted, der tæller 10 arbejdere og derover.*
2. *Afdelingen vælger en bestyrelse på 3 medlemmer, der leder afdelingens anliggender, modtager kontingent og varetager medlemmernes tarv over for forbundet og arbejdsgiverne.*
3. *Disse afdelinger dannes straks og konstitueres ved et møde i morgen af de forskellige fabrikkers arbejdere. Ved dette møde vælges tillige en formand og 2 medbestyrere.*
4. *Formanden og medbestyrerne kan eventuelt underhandle med deres arbejdsgivere, dog under fornødent hensyn til de øvrige afdelinger af forbundet.*
5. *Hver afdeling anskaffer sig et lokale i fabrikens nærhed, hvor de samles hver eftermiddag til en bestemt fastslået tid.*
6. *Afdelingen udsætter vagt og afskriver kontrol og er forpligtet til at sørge for, at der hersker stadig påpasselighed ved fabrikken.*
7. *Afdelingen indberetter dagligt skriftligt til forbundet, hvad der kan være af interesse for dette at være vidende om.*

Den 9. september holdt man det første delegeretmøde med repræsentanter fra værkstederne. Her vedtog man, at værkstedsafdelingerne skulle indlede forhandlinger med de fabrikker, der ikke beskæftigede skruetrækkere. Hvorvidt disse decentrale forhandlinger var et alvorligt forsøg på at bryde fabrikanternes sammenhold eller blot notere deres sammenholds styrke må stå hen. Men forsøget blev en total fiasko. Overalt henviste fabrikanterne til deres hovedforening, og arbejderne var lige vidt. Værkstedsafdelingens rolle var dog langtfra

udspillet. Deres vigtigste funktion under lockouten var forsøgene på at holde skruebrækkerne ude og kamplysten gående hos de udelukkede. Da forliget var i hus og lockouten afsluttet 17. november, blev værkstedsklubberne straks sat i arbejde med de funktioner, der kendetegner de langt senere kendte værkstedsklubber. I fagforeningen tog man den 17. november følgende beslutning:

»De forsamlede arbejdere beslutter, at de forskellige fabrikkers arbejdere træder sammen for i fællesskab og igennem de bestående udvalg at træffe bestemmelse om arbejdets genoptagelse på det i den vedtagne overenskomst angivne grundlag.«

På et efterfølgende delegeretmøde får man svar på, hvor der fandtes værkstedsafdelinger. Her nævnes Eickhoff, Smith og Marstrand,



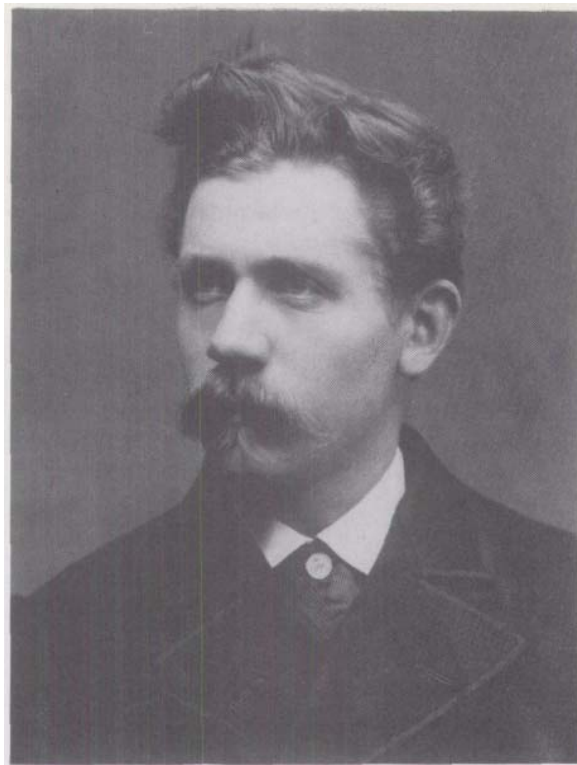
Smedesvende og lærlinge på værkstedet Blegdamsvej 38. 1885/86.

Refshaleøen, Blegdamsvej 124, Bonnesen og Daugstrup, Dall og Lund, Holmen, Kannikestræde 8, Borch og Henriksen, B&W Kedelværksted, Mellerrung, Mogensen, og Rudolf Kofoed.

Jørgen Jensen hos Rudolf Kofoed og Co.

I et lille skrift (1) fra 1929 fremhæver Johs. Kjærbøl maskinarbejder Jørgen Jensen, Rudolf Kofoed, som den egentlige ophavsmand til den første rigtige værkstedsklub i juni 1887. Jørgen Jensen fortjener korrekt at blive fremhævet, men mere som foregangsmand end egentlig ophavsmand til rigtige værksteds-klubber. Jørgen Jensens fortjeneste bestod ganske enkelt i, at klubben hos Kofoed i Mei-nungsgade fik vedtægter og formålsparagraf. Deraf dateringen, som den første »rigtige« værkstedsklub, til juni 1887. Den eneste forskel mellem værkstedsafdelingerne under smedelockouten og de egentlige værksteds-klubber var, at klubberne fra 1887 lovmæssigt var fuldt accepteret af fagforeningen. Det betyder ikke, at der efter lockoutens ophør blev rejst tvivl om værkstedsorganiseringens berettigelse. Tværtimod. Det eneste problem var, at værkstedsafdelingerne og det såkaldte delegeretmøde ikke havde vedtægter at arbejde efter og heller ikke var omfattet af fagforeningens love. Det havde man ganske enkelt ikke kunnet nå, mens lockouten var på sit højeste.

I foråret 1886 tog man fat for at få hele sagen i orden. Den 16. april forelagde Hurop udkast til vedtægter for et repræsentantskab, som skulle fungere på grundlag af de tidligere nævnte 7 punkter. Eneste afvigelse var, at forudsætningen for en klubbildelse ikke skulle være 10 arbejdere, men (formentlig) 50. Det fremkaldte højlydte protester, især fra én per-



Ferdinand Hurop 1853-1934.

son: Jørgen Jensen fra Rudolf Kofoed. Han krævede, at antallet skulle være 10, og han fik sin vilje efter endnu en udvalgsbehandling i fagforeningsbestyrelsen. Samme Jørgen Jensen måtte til gengæld notere et nederlag på et forslag om, at repræsentantskabet skulle have højeste myndighed i fagforeningen og generalforsamlingen derfor afskaffes. Modsætningerne var dog ikke større, end at Jørgen Jensen kunne vælges til formand for repræsentantskabet på dets konstituerende møde den 31. maj 1886. Fagforeningen havde nu ifølge vedtægterne en generalforsamling, en bestyrelse og et repræsentantskab. Repræsentantskabet

var ikke noget overordnet organ, men et forum af repræsentanter fra fabriksgulvet. Tillidsmænd fra virksomhederne ville man have kaldt dem, hvis begrebet ellers havde været opfundet på daværende tidspunkt. Det måtte vente til århundredskiftet. Jørgen Jensen kunne imidlertid ikke vente med at give værkstedsafdelingerne status som klubber, der kunne optage medlemmer ud fra et klart socialistisk formål. Hans iver hang ganske givet sammen med, at Højres skruebrækkerforeninger »Arbejdernes Værn« og »Smede-og Maskinarbejderforeningen af 1885« havde solidt fodfæste blandt smedene i årene efter lockouten.

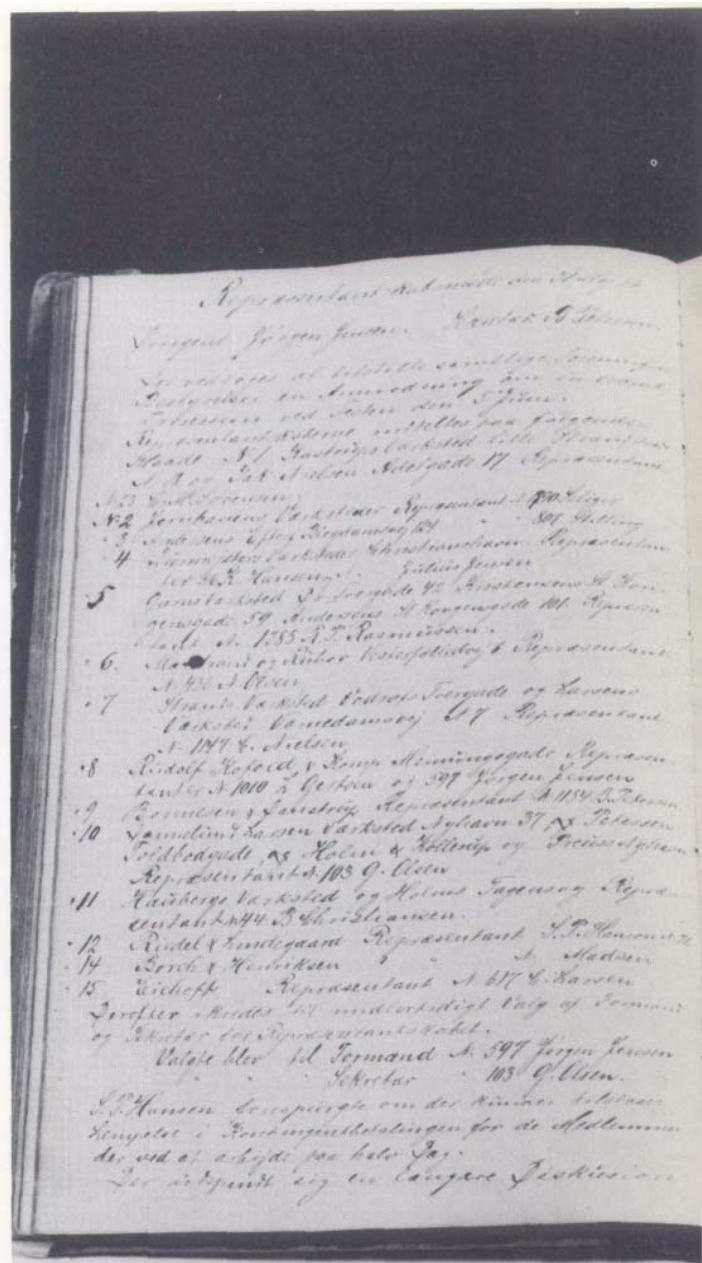
Hvad Jørgen Jensen gjorde på omtalte møde den 24. juni 1887 var at meddele, hvad arbejderne hos Kofoed havde fundet frem til, og samtidig opfordre arbejderne på andre værksteder til det samme. I protokollen står der: »Jørgen Jensen forklarede, hvorledes Tanken om Klubbens Dannelse paa Kofoeds Fabrik og dens Virksomhed. Formaalet var dels gennem Klubben at yde hinanden gjensidig Støtte dels ved Oplysninger om Arbejde og Arbejdsforhold. De som ikke vare Medlemmer af Klubben og Forbundet betragtede man ikke som virkelige Kammerater. Han anbefalede, at man og-saa paa øvrige Værksteder søgte at danne lignende Klubber og særlig lægge an paa at alle ny tilkomne Arbejdere blev indmeldt«.

Henning Grelle

Note:

Johs. Kjærbøl: Tillidsmandssystemets udvikling og muligheder, AOF, 1929.

Fra protokollen. Bemærk nummereringen af de forskellige værkstedsclubber



Sig det med billeder

I 1988 fejrede man 200-året for Stavnsbåndets ophævelse. Også 1989 er et jubilæumsår. Fotografiet bliver 150 år, og der er ingen tvivl om, at man kommer til at høre meget om den første fotograf, Daguerre, og hans opfindelse, daguerreotypiet.

Selv om teknikken og udbredelsen inden for fotografien udviklede sig hurtigt, færdedes fotografierne i begyndelsen næsten udelukkende i de højere sociale lag - dér hvor de også fandt deres motiver.

Fotografiet var ikke hver mands eje. Alene prisen gjorde dette til en umulighed. Bjørn Ochsner oplyser i sit to-bindts værk »Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920«, at de franske fotografers priser omkring 1840'erne, omregnet til danske kroner i nutidig værdi, svingede mellem 700 og 3.400 kr. pr. fotografi. Samtidige danske fotografers årsindtægter tyder på, at priserne lå på samme niveau herhjemme¹).

Først i slutningen af 1800-tallet fik fotografien kontakt med arbejdernes verden. Mens den rige grosserer lod sig portrættere til sine visitkort - og dermed ligefrem dannede mode ved at bevirke, at »visitkortformatet« dukkede op i fotografien - så flokkedes arbejderne uden for værkstederne, opstillet i det hierarki, der var en afspejling af deres plads i arbejdsprocessen. I sjældnere tilfælde (på grund af tekniske vanskeligheder) var arbejderne fotograferet ved selve arbejdet. Lignende velkendte opstil-lingsbilleder viser kongresforsamlinger, bestyrelser o.lign. En af de fotografer, der ligefrem var storleverandør af sidstnævnte type billeder til og af den danske arbejderbevægelse, var *Johannes Hauerslev*. Bjørn Ochsner, der med

ovennævnte to-bindts værk har villet give oplysninger om de fotografiske arbejder, der foreligger i Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedafdeling samt i hovedparten af Danmarks offentlige samlinger²), anfører Hauerslevs topografiske optagelser, men nævner ikke de utallige fotografier af fagbevægelsen, som Hauerslev har taget. Billederne, der ligger i ABA's billedsamling, er ikke optalte, men den store mængde lader formode, at fagbevægelsen ikke var en hvem-som-helst-kunde for Hauerslev. Måske peger hans store engagement på foreningsområdet inden for hans eget fag på en generel interesse for faglige organisationer³).

Kan hænde at de topografiske billeder, Bjørn Ochsner nævner, har været en større fotografisk og kunstnerisk udfordring for Hauerslev selv end billeder af de opstillede (hovedsagelig) mænd på kongresser. Det er da heller ikke den type billeder, der har været mest udlånt fra ABA de senere år. Den store interesse for socialhistorien har gjort motiver, der viser arbejdspladser og boligmiljøer mere efterspurgt.

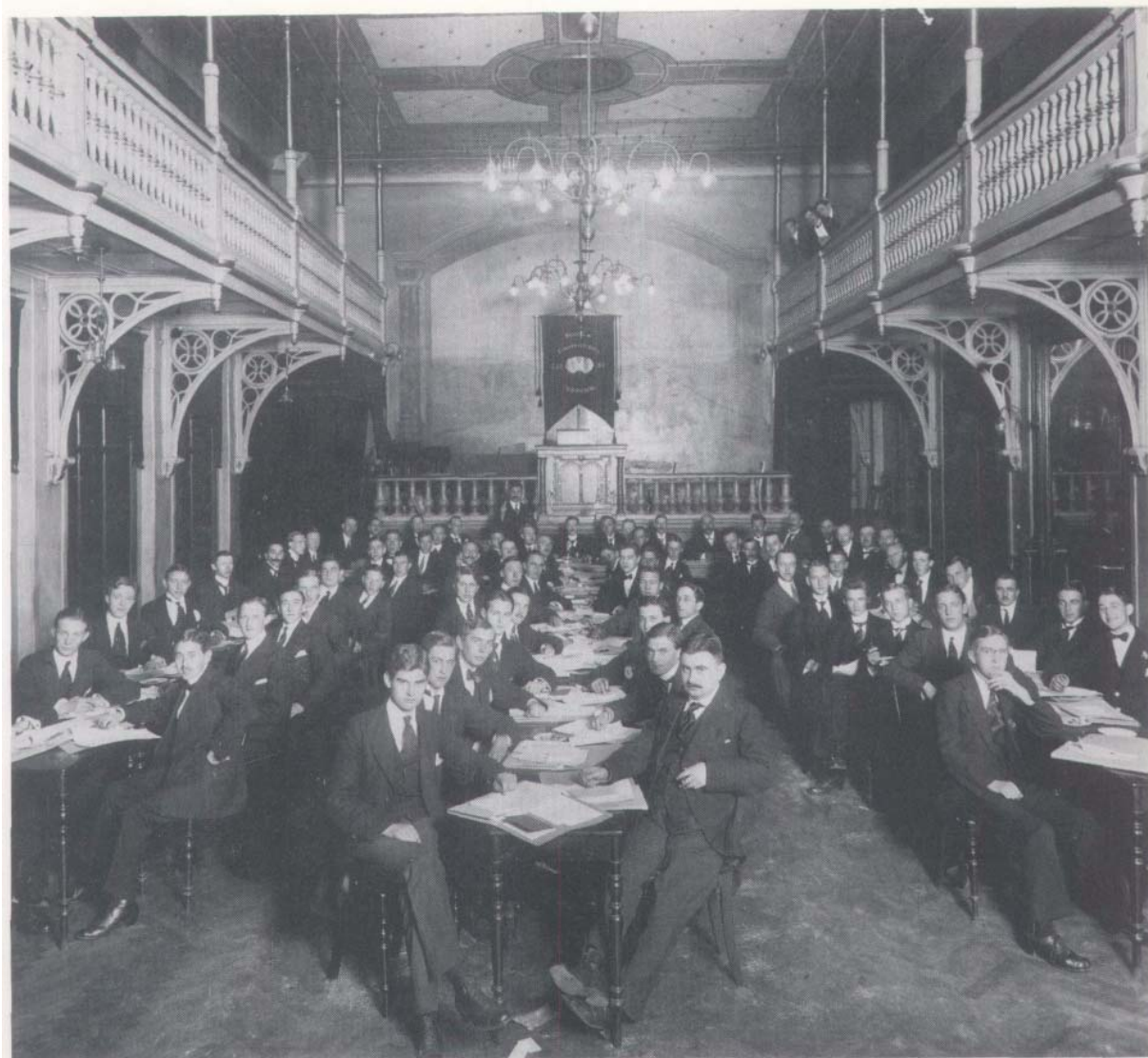
Ikke desto mindre fortjener fotografen Hauerslev at blive nævnt for med sine billeder at have fastholdt et stykke fagbevægelses-historie. Tillige fortjener eksistensen af denne store samling af billeder at blive omtalt - og anledningen er jo givet: fotografiet har jubilæum i 1989!

Karen Kræmer

1) Bjørn Ochsner: Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920. Bd. 1, s. 16. Bibliotekscentralens Forlag, 1 986.

2) Ibid, Forord.

3) Dansk biografisk Haandleksikon.



Johannes Hauerslev havde atelier på Fælledvej 9 i København frem til 1918, hvor atelieret overtages af Alfred Andersen. Navnet »Hauerslevs Atelier« fortes videre frem til 1933, hvorefter det blev kaldt Munk-Andersen. Fotografier taget mellem 1918 og 1933 hører altså stadigvæk Hauerslevs navn uden at være taget af ham.
Et typisk Hauerslev-billede er imidlertid fotografiet fra Barbér- og Frisørsvendenes ekstraordinære Kongres i København d. 2. okt. 1916. Af stemplet på billedrammen fremgår det, at Hauerslev var blevet prisbelønnet i Malmø 1896. Hauerslev havde stået i lære hos sin hustru, Georgine Hauerslev, der oprindeligt var fotografen i familien.



Blandt kvinderne var der trods alt også fagforeningsledere, der kendte deres værd, og stillede op for Haderslev for at blive foreviget. En selvbevidst handling foretaget midt under en konflikt, nemlig den kamp for gennemførelse af en priskurant for lagerarbejde, som De kvindelige Herreskrædere gennemførte i 1899. Billedet viser bestyrelsen for De kvindelige Herreskrædernes Fagforening. Nr. to stående fra højre er foreningens formand Andrea Brochmann (dengang Nielsen). Der var også tale om en (kvinde) politisk bevidst forening, der bl.a. gik aktivt ind i valgrets kampen for kvinder.



Blandt de lidt sjældnere Hauerslev-billeder hører dette fra Folketingsvalget 1910. Her er fotografen således rykket udendørs for at fotografere agiterende socialdemokrater i 5. kreds i København. Det er næsten blevet et stemningsbillede, hvor både hund, hest og børn har fundet plads i billedet.

Ligeløn er også en mandesag

I 1973 blev der efter mange års kamp underskrevet overenskomst mellem LO og DA om ligeløn for mænd og kvinder, når de udførte arbejde af samme værdi. Alligevel kan det stadigvæk dokumenteres, at der er store lønforskelle mellem faglærte mænd, ikke faglærte mænd og kvinder. Dette skyldes ikke kun uddannelsesmæssige forskelle, men også at det først og fremmest er mændene, der får del i de tillæg og puljer, der forhandles lokalt.

Man behøver dog ikke undre sig over at et så dybtgående og samfundsindgribende problem som kvindernes manglende ligeløn, ikke kan løses på bare 15 år, når problemet er lige så gammelt som det kapitalistiske samfundssystem. Arbejdsgiverne har kunnet udnytte kvindernes dobbelte arbejdsbyrde som mødre og arbejdere til at begrunde den lave løn, og arbejdere til at begrunde den lave løn, og arbejdere til at begrunde den lave løn, og arbejdere til at begrunde den lave løn. Kvindens plads var i hjemmet. Kampen måtte i stedet koncentreres om, at mandens løn blev stor nok til at forsørge familien. Mændenes idealer har dog sjældent passet hverken til familiens økonomi eller til kvindernes reelle ønsker om arbejde og ligeløn.

Den historiske udvikling viser, at ligelønsproblemet er uhyre sammensat. Holdningerne blandt arbejderkvinder og mænd, deres organisationer og hos arbejdsgiverne har ændret sig i takt med den teknologiske udvikling, som gennem de sidste 100 år har brudt nye veje på arbejdsmarkedet for både mænd og kvinder.

Teknologiudviklingen har givet arbejdsgiverne mulighed for at spille arbejdergrupperne ud mod hinanden, enten det har været konflikter mellem faglærte og ufaglærte eller konflikter mellem mænd og kvinder. Denne politik er lykkedes i de tilfælde, hvor der ikke har kunnet opnås enighed blandt arbejderne om at stå samlet og solidarisk over for arbejdsgiverne.

De første krav om ligeløn

Allerede i »Program for det danske Socialdemokrati« fra 1888 er ligelønsproblemet nævnt. Der står:

»Mænds og kvinders arbejde i de forskellige industrigrene betales efter samme tarif«.

Denne paragraf er bemærkelsesværdig, fordi arbejdsmarkedet på dette tidspunkt var stærkt kønsopdelt. Men at der var ved at ske ændringer i produktionen fremgår af en artikel i Socialdemokraten fra 1887. Den viser samtidig dilemmaet imellem de forskellige holdninger, som de mandlige arbejdere havde til kvindernes erhvervsarbejde, I artiklen hedder det bl.a.:

»... Det viser sig således, at området for kvindens erhverv udvides betydeligt, selv om dette just ikke sker af hensyn til kvinden, men væsentligst for at skaffe kapitalen billigere arbejdskraft på markedet.

Denne sidste omstændighed er det, som ved siden af at være både de arbejdende mænds og kvinders ulykke, tillige gør mange medborgere til modstandere af kvindens indtrængen på erhvervsområderne. De ser allerede i ånden, hvorledes mændene bliver tjenestepiger, barnepiger og madtilberedere, ligesom det alt skal være på visse steder i Tyskland, hvor kvinden med den billige arbejdskraft går på arbejde, medens manden med sine større krav må blive hjemme og passe huset. En sådan verden finder man med rette for at være fuldstændig akavet.«

(citeret efter »Kvinder i opbrud«)

I 1887 var det de fagorganiserede mænd, der ønskede ligeløn for at imødegå konkurrence om arbejdet fra de lavtlønnede kvinder.

Ligelønsskravet her og i Socialdemokratiets program fra 1888 er yderligere bemærkelsesværdigt al den stund, at kvinderne endnu måtte vente næsten 30 år på at få stemmeret, ikke var personligt myndige i retslige og økonomiske forhold og kun nogle år tidligere efter mange års diskussioner fik mulighed for at organisere sig i Socialdemokratiet.

Kvindernes fremmarch på det industrielle arbejdsmarked var i høj grad muliggjort af den stigende mekanisering af arbejdsprocesserne. Hvor de faglærte arbejdere tidligere havde haft eneret på udførelse af deres håndværk, erstattede maskiner og ufaglærte kvinder nu mange af mændene.

De ufaglærte kvinder, der var beskæftiget i industri og håndværk, var stort set samlede inden for nogle få industrigrene, nemlig tobaks-, tekstil- og beklædningsindustrien, hvor de udgjorde op mod 80% af arbejderne.

De store lønforskelle mellem kvinder og mænd var imidlertid et vægtigt incitament for arbejdsgiverne til at bryde med traditionelle opfattelser af, hvad der var kvinde- og mandearbejde. Kvindernes løn udgjorde mellem 50 og 75% af mændenes løn.

Andre steder kunne man bruge de lavtlønnede kvinder, hvor arbejdet var intensivt og endnu ikke kunne udføres af maskiner. Dette ses blandt andet i landbruget i slutningen af århundredet, hvor roedyrkningen fra starten blev gjort til kvinde- og børnearbejde.

Ligelønsspørgsmålet bliver synligt

11920erne blev kvindernes lave løn stadigt for-

svaret med, at de ikke var familieforsørgere. Mange gifte kvinder og enker måtte dog helt eller delvist forsørge deres familie.

Ligelønsproblemerne blev især synlige på de arbejdspladser inden for industrien, hvor mænd og kvinder arbejdede side om side.

I 20erne og 30erne gennemgik den danske industri herunder jernindustrien en kraftig modernisering. En større del af arbejdet kunne nu overtages af maskiner, samtidig med at der skete rationaliseringer af arbejdet, bl.a. ved indførelse af samlebånd.

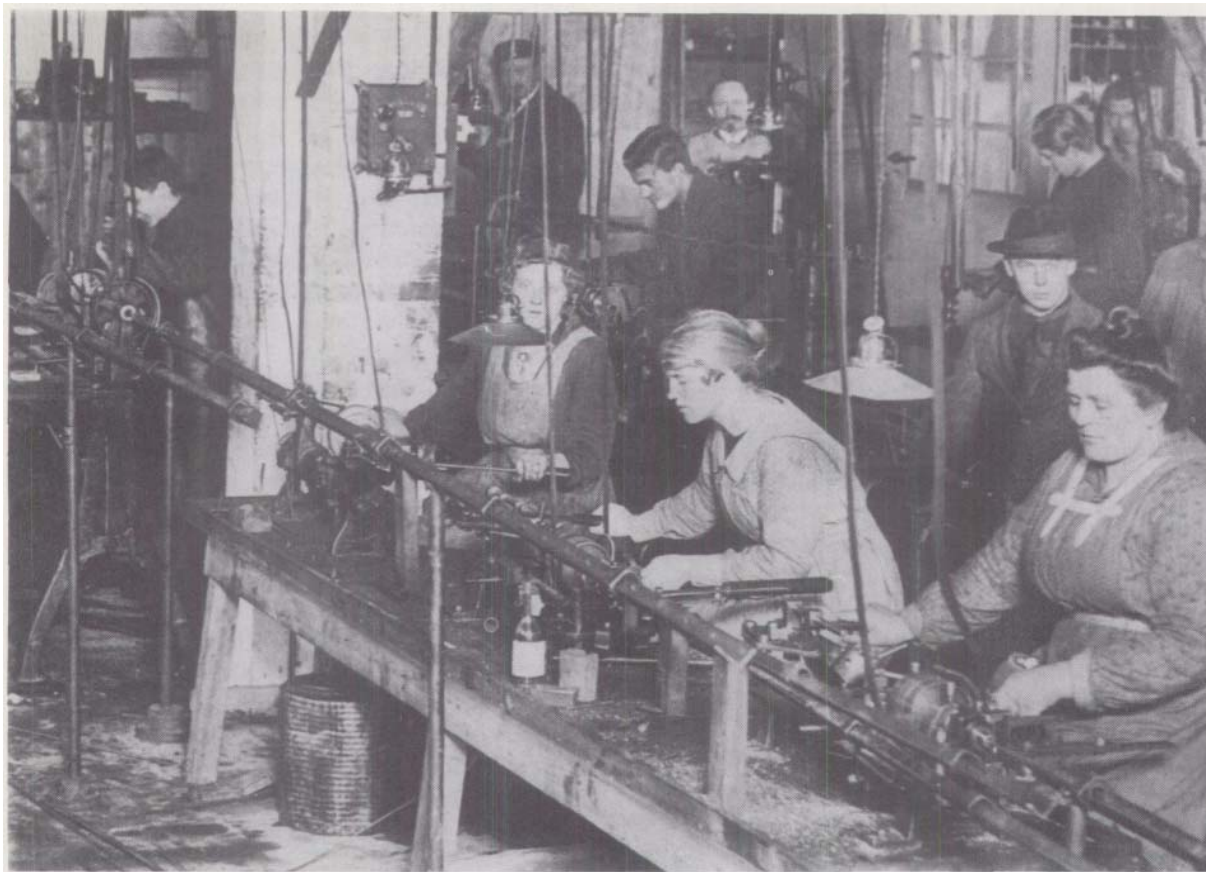
Antallet af kvinder i jernindustrien voksede fra 1925 fra 3225 til 4853 i 1935. Kvinderne udgjorde kun godt 5% af arbejderne i jernindustrien, men de arbejdede til gengæld på de store virksomheder fortrinsvis med akkordarbejde.

I trediverne steg interessen for kvindelige arbejdere i industrien, hvor de kom til at betjene de nye maskiner, men som det senere vil fremgå, betød den lave kvindeløn også, at kvinderne blev sat til at udføre mandearbejde.

Under den økonomiske krise ønskede arbejdsgiverne selvfølgelig at minimere lønudgifterne så meget som muligt.

Ligelønss Diskussionerne inden for KÅD

Der var mange forskellige holdninger til kravet om ligeløn. Holdninger der dels var affødt af de konkrete modsætningsforhold som mænd og kvinder stod i på arbejdspladserne, dels de principielle og politiske holdninger mænd og kvinder havde inden for arbejderbevægelsen, og endelig de forskellige holdninger, som kvinderne havde inden for KADs hovedbestyrelse og afd. 5. Når disse sammenholdes med de løsninger som forbundet og fagforeningen kunne opnå på arbejdsmarkedet fremgår det



Kvinder og mænd på metalvarefabrik, 1920. (ABA, Danske kvinders fotoarkiv).

samtidig, hvor vanskeligt det har været at føre en optimal kvindepolitisk linie i praksis.

I midten af 20'erne blev kravet om ligeløn for lige arbejde rejst i KÅD. Det var medlemmer af afd. 5 med Inger Gamburg, den senere formand for afdelingen i spidsen, der rejste kravet.

Ved afdelingens generalforsamling i foråret 1926 blev det vedtaget at stille forslag til kongressen samme år om at indføre kravet om ligeløn i forbundets formålsparagraf.

Samtidig blev der den 29. april for første gang afholdt et offentligt diskussionsmøde om ligeløn. Initiativtager til mødet var Kvindernes Oplysningsforbund, hvis formand var Inger Gamburg. Foreningen var startet i opposition til KADs faglige linje og henvendte sig bredt til alle arbejderkvinder. Foreningen fik dog først og fremmest sit ståsted blandt afd. 5's medlemmer.

Det lykkedes ikke at få kongressen til at vedtage kravet om ligeløn, hverken i 1926 eller

1929, hvor det blev fremsat igen.

I 1928 fremsatte Inger Gamburg som formand for afd. 5 kravet på DsFs generalforsamling, der afviste forslaget.

KADs begrundelse for afvisningen blev givet af Alvilda Andersen:

»Hvis lønningerne blev drevet helt op på højde med arbejdsmændenes, ville en masse selverhvervende kvinder med forsørgerpligt miste deres arbejde og blive erstattet af mænd, hvis fysiske arbejdskraft gjorde, at arbejdsgiverne ville foretrække dem frem forkvinderne.«

Ligelønsforslaget blev dog støttet af de mandlige repræsentanter fra Sadelmagerforbundet, skotøjsarbejderne og Otto Wolf fra de københavnske smede.

Disse overraskende holdninger skyldtes politiske modsætningsforhold, men byggede også på erfaringer som arbejderne f.eks. inden for skotøjsindustrien havde gjort med mekanisering og rationalisering af arbejdsprocesserne.

Selv om mænd og kvinder inden for fagbe-

Lige Løn.

Offentl. Diskussionsmøde

Torsdag d. 29. April Kl. 8,
Rømersgade 22, Festsalen.

TALERE: Trafikkontrollør **Anna Westergaard** og Hjemme-
≡ arbejder i Jernindustrien **Inger Gamburg.** ≡

I Diskussionen har Fabriksinspektør, Julie Arenholt, Frk. Marie Nielsen, Formændene for Fabriksarbejdernes, Tobaksarbejdernes, Skræddernes og Tekstilarbejdernes Fagforeninger, samt Repræsentanter for Dansk Kvindesamfund og „Clarté“, lovet at deltage.

Til Dækning af Omkostningerne ved Mødet tages 25 Øre i Entre
Arbejderkvinders Oplysningsforening.

Nørrebro Centraltrykkeri

vægeisen principielt kunne blive enige om at stille ligelønskrav overfor arbejdsgiverne, var virkeligheden ude på arbejdspladserne ofte således, at de ideelle krav vanskeligt kunne gennemføres.

Følgende eksempler fra nogle virksomheder inden for jern- og metalindustrien viser nogle af de konkrete problemer både de mandlige og kvindelige organisationer stod over for. Problemer, der vendte op og ned på ideologien og fik arbejds mændene til at stille krav om ligeløn.

Ligelønsproblemer i 30'erne i Jern-og Metalindustrien

»I anledning af at et så at sige permanent foreliggende spørgsmål mellem vor Fabriksarbejderafdeling her i byen og Kvindeligt Arbejderforbund angående kvinders overtagelse af arbejdsmandsarbejde, for hvilket arbejds mændene dels gennem prisliste eller på anden måde har fastsatte arbejdspriser, og hvor kvinderne tilbydes dette arbejde til priser, der ligger under, vil vi gerne hermed tillade os, også fordi vi ved, at Kvindeligt Arbejderforbund selv er interesseret i en afklaring af dette spørgsmål, at foreslå, at der om dette spørgsmål, der jo også har en ret dybtgående principiel betydning med repræsentanter for de to organisationer og De samvirkende Fagforbund (DsF), afholdes et møde for om muligt herigennem at nå til et generelt standpunkt.«

Med denne mødeindbydelse fra april 1933 markerede Dansk Arbejdsmandsforbund (DAF) på fabriksarbejderafdelingens vegne, at rækken af grænsekonflikter mellem kvindelige og mandlige arbejdere nu var så lang, at der måtte skrides ind.

For både DAF og KAD drejede det sig i første række om at bevare arbejdspladserne for deres medlemmer. Arbejdsløsheden var i 1933 katastrofal, bl. mandlige industriarbejdere i

gennemsnit 26,4% og for kvinder 18%.

For industrien, som var mærket af krisen, drejede det sig om at sænke lønomkostningerne mest muligt.

Arbejdsgiverne havde ved overenskomstforhandlinger stillet krav om en lønsænkning på 20%, men dette lykkedes ikke, da Folketinget ved den såkaldte lock-out lov i februar 33 forlængede overenskomsterne uændret endnu et år.

Den økonomiske krise var med til at skærpe konflikterne mellem arbejdsgrupperne, men var ikke årsagen.

Denne skal i stedet findes i uligelønnen mellem mænd og kvinder, den teknologiske udvikling og arbejds givernes muligheder for at spille arbejdergrupperne ud mod hinanden.

Det ovenfor omtalte møde endte i en fælleserklæring, hvor DsF henstillede til KAD og DAF om at samarbejde på alle niveauer for at undgå, at arbejds giverne spekulerede i lave arbejds lønninger, således at den størst mulige arbejdsfortjeneste kunne opnås og de bedst mulige arbejds vilkår kunne bevares.

Hvad sådan en hensigtserklæring betød for henholdsvis KADs og DAFs medlemmer vil følgende konkrete sager, der bl.a. førte til det omtalte møde, vise nogle eksempler på.

Sag nr. 1. Tillidsmanden på Nordisk Kabel og Tråd klagede i slutningen af december 1932 over, at firmaet havde flyttet en emailletråds maskine fra en afdeling til en anden og overflyttet arbejdet fra arbejds mændene til kvinderne, der nu udførte arbejdet for en lavere betaling end den akkordpris, der var aftalt med mændene.

Fabriksarbejdernes fagforening krævede herefter ved mægling møde med arbejds giverne, at arbejdet skulle udføres for samme pris,

uanset om det var mænd eller kvinder, der udførte arbejdet.

Firmaet påberåbte sig, at det havde ret til at overflytte et arbejde fra en arbejdergruppe til en anden, og at kvinderne havde overenskomstsmæssig ret til at aftale nye akkordpriser på det samme arbejde.

Der blev ikke opnået enighed ved mæglingssmøderne, og sagen blev afgjort ved en faglig voldgiftssag, hvor arbejdsmændene tabte.

Sag nr. 2. Tillidsmanden på A/S Glud og Mårstrand klagede over, at kvinder var sat til at udføre arbejde ved trykkerbænke og ved påsætning af bunde og fod på toiletspande, et arbejde de ikke tidligere havde haft.

Kvinderne aflønnedes med en lavere betaling end den priskurant arbejdsmændene havde aftalt. Fagforeningen bad om mæglingssmøde i sagen, men samtidig også om at DAF protesterede overfor KAD mod »løntrykkeri og smudskonkurrence«. Af forhandlingsprotokollen hos fabriksarbejderne fremgår det, at kvinderne havde påtaget sig arbejdet med deres organisations billigelse. Kvinderne burde kræve den samme betaling for arbejdet som mændene. Ved mæglingssmødet hævdede arbejdsgiverne ifølge Septemberforliget retten til at lede og fordele arbejdet, som det passede til firmaets tarv. Også denne sag gik til faglig voldgift, som arbejdsmændene tabte.

Sagen er omtalt både hos afd. 5 og i KADs protokol d. 11.5., hvilket er dagen efter mødet med DsF og DAF. Her er dog kun en konstatering af, at man først kunne gøre noget i det næste konkrete tilfælde.

Sag nr. 3. Sådant et tilfælde behandledes d. 23.5.33 på bestyrelsesmøde i afd. 5. Sagen drejede sig igen om, at kvinderne skulle overtage et arbejde, som mændene tidligere havde

udført. Denne gang på Hollesens radiatorfabrik. Konflikten havde på dette tidspunkt allerede løbet over en længere periode, idet fabrikken havde opsagt priskuranten med arbejdsmændene, men var blevet underkendt i en arbejdsretssag med begrundelse i loven om overenskomstforlængelsen.

Firmaet krævede i stedet akkordprisen nedsat med 20% med henvisning til, at der var sket ændringer i arbejdsmetoderne. Da arbejdsmændene tilsyneladende ikke vil gå ind på dette, pålægges kvinderne arbejdet.

I afd. 5's protokol er følgende opført: Da vore medlemmer herefter blev udsat for chikanerier fra de mandlige kammerater blev et møde afholdt, og efter at sagen var drøftet, blev kvinderne enige om at påtage sig det omtalte arbejde, for den samme pris som mændene havde fået eller at tage en kamp på spørgsmålet. Dette ville KAD dog ikke i første omgang give sanktion til. Men efter at sagen var diskuteret mellem afd. 5 og forbundet, enedes man om at føre kamp for lige løn for samme arbejde. (Dette var faktisk en radikaliserings i forhold til, hvad man på mødet d. 10.5. havde lovet DAF: at kræve lige løn, men ikke at nægte at udføre arbejdet, dvs. strejke).

Ved en forhandling med firmaet opnåede kvinderne samme løn for arbejdet som mændene.

Slutningen på konflikten blev dog en lidt anden. Arbejdsmændene forhandlede om en reduktion af akkordprisen mod, at mændene igen fik arbejdet.

Arbejdsgiverne profiterede nok en gang af uligelønnen, og både arbejdsmændene, men især kvinderne blev tabere.

I første halvår af 1933 er der adskillige af den slags sager. På nogle fabrikker overtager kvinderne mændenes arbejde til en lavere løn,

andre steder begrundes »kønsskiftet« med ny teknologi, I nogle tilfælde bruges truslen alene til at presse mændenes løn.

Et eksempel fra Schous fabrikker viser dette:

»Grundet på nyordningen i afsæbningsanstalten havde formanden været i forbindelse med firmaets ledelse og henstillede til denne af humane og menneskelige grunde ikke at erstatte mænd, der i reglen er familie-forsørgere med kvinder. Firmaet fulgte henstillingen. Foranlediget af indførte tekniske forbedringer reduceres prisen 2,46 kr. til 2,20 kr. pr. 100 flasker.«

De ufaglærte kvinders løn udgjorde i trediverne 66% af ufaglærte mænds løn.

For kvinderne betød den lave løn, at deres levevilkår hørte til de dårligste blandt arbejderne. De kvinder, der også måtte forsørge deres familie, var ekstremt dårligt stillet. Men det politisk rigtige krav som afd. 5 kæmpede for i tyverne havde, som det er vist, nogle omkostninger. Når KAD først tyve år senere stillede kravet om ligeløn ved overenskomstforhandlinger, var baggrunden, at kvinderne ville blive fyret, hvis prisen på arbejdskraften var den samme. Ikke fordi kvinderne udførte arbejdet dårligere, de kunne jo bruges når »kvalifikationen« lav løn var der, men fordi de var kvinder. Evnen til at føde børn og de omsorgsfunktioner, der af historiske grunde har været bundet til kvinderne, gjorde dem til en dårligere arbejdskraft i arbejdsgivernes øjne.

Som det er fremgået af eksemplerne blev uligelønnen også mændenes problem i takt med den teknologiske udvikling, og efterhånden som forestillingerne om hvilket køn et arbejde havde blev brudt. Derfor ser man, at mændene i nogle brancher allerede i begyndelsen af dette århundrede krævede ligeløn, mens interessen generelt for at hæve kvinder-

nes lave lønniveau ofte har kunnet ligge på et lille sted.

Formanden for Kvindeligt Arbejderforbund Lillian Knudsen udtalte i forbindelse med kongressen i 1988, at ingen taler kvindernes sag andre end kvinderne selv. Disse ord vil stå ved magt, så længe fagbevægelsens mænd ikke helhjertet støtter kvindernes kamp for ligeløn og mod lav løn. De igangværende diskussioner om fagbevægelsens fremtidige struktur handler om ligestilling og ligeløn, men dermed også om faglig solidaritet.

Anette Eklund Hansen

Litteratur:

Kirsten Geertsen: Arbejderkvinder i Danmark: vilkår og kamp 1924-1939.

Hanne Caspersen: Arbejderkvindernes Oplysningsforening 1925-1934. I Arbog for Arbejderbevægelsens Historie 1978.

Arkivmateriale:

KAD, KAD afd. 5, Fabrikarbejdernes Forbund, København.

Povl Jensen - en af de ukendte helte

Gennem Annelise Palmann - Socialdemokraterne 2. Kreds Christianshavn - har ABA modtaget en skriftlig erindring fra Povl Jensen. Den omfatter især hans aktiviteter som menig modstandsmand under tyskernes besættelse af Danmark. Der eksisterer en omfattende litteratur om besættelsen, og denne periode i Danmarkshistorien er stadig aktuell som forskningsobjekt for såvel forskere som lægmænd.

Erindringer om denne tid fra menige arbejdere hører dog fortsat til de sjældne. Derfor offentliggøres Povl Jensens beretning.

En af Povl Jensens kampfæller, Ove Roskjær, har læst Povl Jensens beretning og han skriver bl.a.:

»Mit kendskab til Povl Jensen som aktiv modstandsmand skriver sig tilbage til slutningen af 1942. Jeg må betegne ham som særdeles aktiv og modig i vor fælles kamp mod besættelsesmagten og dens håndlangere. En frihedskæmper vi alle kunne stole på, ikke mindst som delingsfører i Amagers Partisaner (AMPA).

Povl Jensen har som mange af os sat livet på spil, og har måttet bøde med sit helbred. Det gælder også hans aktive hustru, Diana Jensen, som i dag er alvorligt syg.

Povl Jensen deltog i alt forefaldende modstandarbejde - våbentransporter, undervisning af modstandsfolk i våbenbrug, tyveri af våben og våbendele. Sidstnævnte skete især fra Holmen og hærens våbenarsenal. Povl Jensen har også deltaget i ildkamp mod tyskere og hipoer. Sammen med vore koner var vi med til at skaffe jøderne til Sverige. Jøderne blev gemt i en kælder på Engvej og senere fragtet til Sverige.

Likvideringer må Povl selv udtale sig om. Selv har jeg dårlige erfaringer på det område hvis noget lækker og kommer til offentlighedens kendskab, løvrigt har det været ubehageligt for mig at tænke tilbage på de ting vi begge - sammen med andre - har deltaget i. Det giver søvnløse nætter eller mareridt - men: Povl Jensen er det værd!«

Jeg hedder Povl Jensen og er født på Christianshavn i Overgaden o/v 34a d. 15. februar 1919.

Min far var sølvsmed, men måtte på grund af den store arbejdsløshed arbejde på Holmen som arbejdsmand. Mine forældre var begge socialdemokrater og holdt Social-Demokraten i mange år, og min far var i 30'erne bestyrelsesmedlem i 2. kreds til sin død i 1942. Det var da Stauning var opstillet i kredsen.

Jeg blev selv medlem af D.S.U. i 1934. Det var da vi havde ungdomshjem i den gamle brandstation i Langebrogade, hvor vi opholdt os til alle vore møder og fester. I 1936 blev jeg leder i D.U.I., hvor jeg sammen med min senere kone og bror lavede et tromme- og signalhorns korps, der blev brugt af både D.U.I. og D.S.U., når vi lavede vore store demonstrationer, bl.a. 1. maj/grundlovsdag og andre dage, hvor vi demonstrerede mod nazismen.

I 30'erne var vi så heldige, at vi havde Arbejdernes Forsamlingshus i Markmandsgade med en stor plads foran, hvor vi kunne lave ba-zarer og holde møder samt spille lystspil og røde revyer, og her talte i reglen Stauning. Han kom altid hen til os unge arbejdsløse D.S.U.'er og sagde: »Så drenge, nu skal vi have os en Stjerneøl.«

Dengang var vi mange i D.S.U., der var arbejdsløse, og vi startede i reglen dagen med at gå til kontrol i Suhmsgade, og så mødtes vi i ungdomshjemmet og arbejdede med forskellige emner. På Tingvej havde vi Stjerneøkroen, hvor vi holdt forskellige møder og fester - især op til valgene.

I 1938/39 havde vi nogle møder på Christianshavns vold. Jeg husker især et møde, hvor Stauning og Erhard Jakobsen skulle tale, og hvor min senere kone, Diana, stod med fa-

nen. Der blev pludselig panik i de bageste rækker; det var Konservativ Ungdom (KU) og nazistisk ungdom, der prøvede at ødelægge mødet, men det slap de ikke godt fra. Da vi fra D.S.U. havde omringet dem, fik de nogle smæk, så vi kunne fortsætte mødet i ro.

I denne periode af 1939 havde KU, der var blevet halvnazistisk under ledelse af Carsten Raft, store mønstringer i Langebrogade for at provokere, da det jo var et decideret arbejderkvarter. Det slap de i reglen ikke godt fra, da ungkommunisterne og D.S.U. slog sig sammen og jog dem ind i byen. Vi havde også nogle store slagsmål på Blågårds Plads og i Roskilde med KU, der var blevet ret så voldelige. Bl.a. bankede de en ung D.S.U.'er ihjel med cykelpumper på Amager Strandvej, så de fulgte de nazistiske tendenser fuldt ud.

I 1937 blev jeg D.S.U.-repræsentant i vælgerforeningen, hvor jeg var til 1940. I 1940 blev jeg gift med Diana Johansen, der indtil 1957 ledede D.U.I. Christianshavn, og hun var også leder af Amagerkredsen. Efter at vi i 1953 flyttede til 9. kreds, blev hun valgt som borgerrepræsentant for 9. kreds. Her sad hun fra 1970 til 1982, hvor hun blev syg.

Jeg har skrevet dette, for at man bedre kan forstå det næste afsnit, der handler om D.S.U.s medvirken i modstandskampen allerede fra 1940.

I 1939 var vi otte DSU'ere fra Christianshavn, der lavede en vandregruppe som dække for undervisning i sabotage, hvis vi skulle blive besat af tyskerne. Som lærer havde vi den tidligere tyske politichef fra Hamburg, han var flygtet, fordi han var socialdemokrat. Han underviste os i fabrikation af sprængstoffer og om hvor og hvordan man bedst anbragte disse for

at de kunne have størst virkning.

I begyndelsen af 40'erne lavede vi noget småsabotage på tyske biler, der var anbragt ved Bådsmandsstrædes Kaserne.

I 41-42 fortsatte vi med forskellige ting, som at fjerne våben fra tyske officerer, der gik tur med danske piger på Christianshavns Vold.

Omkring slutningen af 42 måtte vi stoppe, da en af gruppen, Helmuth Mortensen, meldte sig til Østfronten. Selv om han senere kom såret hjem og gik ind i Ibsengruppen fra Tyrolsgade meldte han os aldrig til tyskerne. Han blev i 46 henrettet for mord på danske modstandsfolk. I 1943 kom jeg i forbindelse med studenternes efterretningstjeneste gennem Ebbe Holmbo, som min familie og jeg hjalp med uddeling af illegale blade og våbentransport. Han blev taget af tyskerne i 44 og skudt under flugtforsøg i Tyskland.

Jeg var i 1939 blevet ansat på Flådestationen Holmen og var der til 29. august 43, da tyskerne tog hæren og marinen. Da jeg var godt kendt på Holmen, fik jeg anskaffet et par tyske arbejdstilladelser, så min ven Ove Roskjær og jeg gik ind med arbejderne om morgenen til våbenarsenalet, hvor vi sørgede for at komme til at arbejde der hvor jeg vidste, at håndvåbnene var opmagasineret. Der stjal vi så mange vi kunne skjule på os og i frokostpausen gik vi ned til plankeværket mod Prinsessegade, hvor min hustru Diana Jensen og Kirsten Roskjær holdt med barnevognen med vores søn på ca. 2 år. Her stak vi våbnene ud gennem et hul i plankeværket, og pigerne kørte bort med dem.

Til fyraften tog vi så mange pistoler vi kunne skjule på os med ud af vagten.

I en måned gik det godt, men da vi mærkede at det brændte på hældte vi syre over de våben der lå på lageret og forsvandt ud gennem plankeværket.

Nogle af våbnene afleverede vi til formanden for Kvindeligt Arbejderforbund, resten til AM-PAs gruppe i Kastrup. Min hustru og jeg blev senere 3 gange afhørt på Dagmarhus om våbnene, men jeg havde papirer på, at jeg arbejdede på Torns Chokoladefabrik i den periode våbnene forsvandt.

Sidste gang vi var på Dagmarhus blev vi afhørt af en dansker, og mens vi blev afhørt ringede telefonen; det var en stikker der fortalte at en gruppe skulle mødes i Dronningens Tværgade 14. Danskeren der afhørte os talte højt og spurgte flere gange om adressen og samtidig skrev han den ned på et stykke papir. Da han var færdig sagde han at han lige gik et øjeblik, så vi skyndte os at skrive adressen af. Da han kom igen, sagde han, at nu skulle vi nok skynde os hjem. Vi gik ned på Rådhuspladsen og ringede til en forbindelse, der fik gruppen væk inden tyskerne kom.

I slutningen af 43 blev jeg overført fra marinen til politiet og i den periode kom jeg til AM-PAs politigruppe. I januar 44 efter politiskolen kom jeg til station 2 i Antoniegade og i den tid deltog jeg sammen med Ove Roskjær i sabotagearbejdet og nogle ting der ikke kan skrives om endnu. Jeg blev to gange ramt af bomber, der gik for tidligt af, og det gav mig nogle chok og småskrammer og da vores gruppechef Bo Caspersen samtidig blev myrdet af Petersgruppen på Højbro Plads var mine nerver ikke for gode i nogle uger, så jeg blev overflyttet til vagttjeneste på Politigården, hvor jeg var til 19. september 44. Jeg havde nattjeneste, så jeg slap for en tur til Tyskland. Roskjær og jeg tog en tur til Orø, hvor Holger Stauning havde en gård med en plantage, hvor DUI havde en lejr, som vi kunne bruge til skydeøvelser. Her var vi et par uger, så tog vi til København. Her fik vi til opgave af AMPA at sørge for våbentransport fra Sverige til vore depoter

på Toms Chokoladefabrik og Vor Frelzers Kirkegård.

På Torns blev jeg ansat som arbejder, så jeg kunne rense våben for olie og få dem gjort skydeklare. Ove og jeg kørte så rundt på byens skoler og underviste i våbenbrug.

Våbnene kørte min hustru Diana og Kirsten i barnevogn med mine to små børn som camouflage.

Da Langebro blev sprængt i luften, blev der om natten lagt en seddel ind på min dækadresse hos Olga Stauning på Store Møllevej; der stod, at jeg måtte fjerne nogle våben, der var efterladt under nogle arbejdsskure på volden ved Langebro.

Min bror og jeg fik fat i en trehjulet cykel og kørte på volden, men her måtte vi holde arbejderne op, da de sad i skuret og spiste frokost.

Vi fik våbnene fjernet og samme dag afleveret til AMPA ved politigruppen i Kastrup.

I slutningen af 1944 blev jeg anholdt på Christianshavn efter angivelse. Jeg blev kørt på Dagmarhus, og der blev jeg i 2 døgn gennembanket af nogle danskere, der ikke var i uniform.

Efter tolv dage blev jeg sluppet fri, da der ikke kunne bevises noget mod mig.

Min læge tog sig af mine sår og skrammer og hun mente, at jeg havde fået et lille kraniebrud i baghovedet.

Jeg blev dog hurtigt klar til at fortsætte mit modstandsarbejde.

Den 4. maj om aftenen, da jeg skulle stille ved depotet, kom jeg i ildkamp med en vogn med hipo'er, der var væltet ved Amager Fælledvej og Amagerbrogade. De blev nedkæmpet og jeg kom frem til mit mødested.

Jeg har nok glemt en del, og andet er blevet undertrykt i min bevidsthed; der er jo gået over 40 år siden disse begivenheder, men jeg håber

at det kan belyse lidt af det jeg har deltaget i.

Jeg fortsatte i politiet til jeg i 1947 blev syg af de chok, jeg havde fået ved forskellige lejligheder. Det havde sat sig til betændelse i hjertemuskelen, og der blev fløjet penicillin over fra Amerika. Det reddede mit liv, men jeg kunne ikke klare politiarbejde mere, så jeg kom tilbage til flådestationen, hvor jeg var til 1953, da jeg blev skolebetjent ved Københavns kommuneskoler.

Jeg var stadig aktiv i 9. kreds, hvor jeg i mange år sad i bestyrelsen, som næstformand til 1979. Til jeg blev i syg i 1982, var jeg formand for foreningen.

Da min kone, samtidig med at jeg blev syg, fik hjernesvind i 1982, måtte jeg afgå som formand, da det viste sig, at der stadig var eftervirkninger fra krigen. Det er noget, der bliver kaldt K.Z.-syndromet, der bevirker, at jeg pludselig falder og mister bevidstheden, men ret hurtigt kommer mig igen. Jeg sidder for det meste i kørestol, men kan i perioder godt gå med lidt hjælp. Nu bor min kone på Plejehjemmet Hørgården, og jeg selv bor i beskyttet bolig, så jeg kan ikke mere deltage så meget i kredsarbejdet, som jeg gerne ville, da det både har været min kones og mit hele liv, trods det at vi har 6 børn, der alle er kommet godt i vej.

Povl Jensen

Camouflerede illegale tryk

Blandet nyanskaffelserne på ABA er også et antal tyske »Tarnschriften«, dvs. illegale tryk, som oftest camoufleret som harmløse publikationer, men med et ganske andet indhold. ABA har efterhånden en temmelig stor samling (ca. 60 stk.) af disse skrifter, samlet ind gennem mange år. Samlingen blev formodentlig påbegyndt af den tyske socialdemokratiske emigrant Karl Raloff, som var arkivets leder i tiden 1937-40.

Skrifterne stammer fra perioden 1933, ved Hitlers magtovertagelse, og frem til krigens slutning i 1945. Langt størstedelen blev udgivet af KPD, men også SPD og andre organisationer benyttede denne metode til at meddele sig til det tyske folk.

Enkelte hæfter blev blot udgivet med neutralt, hvidt omslag, men som regel blev der lagt stor fantasi for dagen, når de illegale budskaber skulle sløres. Someksempler kan nævnes reklametryksager, kioskhæfter, eventyr, filmprogrammer osv. Der blev gjort meget ud af udformningen, så publikationerne ved første øjekast næppe var til at skelne fra legale udgivelser, ofte anførte man både trykkeri, oplagstal og lignende oplysninger. At ophavsmændene heller ikke var uden (galgen)humoristisk sans, viser f.eks. en udgivelse fra KPD fra 1936, hvor der på omslaget står, at eftertryk vil blive straffet retsligt.

Trods det af og til nærmest muntre anstrøg, er der dog ingen tvivl om den fare, der var forbundet med at fremstille og udbrede disse skrifter, ligesom indholdet naturligvis også var alvorligt nok.

F.eks. er der i ABAs samling et lille hæfte fra 1933, angiveligt udgivet af forlaget Drei-Harfen Verlag i Hamburg, og indeholdende »Der gallische Krieg« af Julius Caesar. Når man læser teksten, viser det sig imidlertid at være en politisk udtalelse, udsendt af SPD, kort efter partiet blev forbudt.

Et andet eksempel er et skrift fra KPD, udsendt »forklædt« som en reklame for Nivea-Creme, men indeholdende dels en tale om den franske folkefront, holdt af Maurice Thorez på Komiternes 7. kongres, og dels en vejledning ved udbredelse af illegal litteratur.

Man har i dag kendskab til ca. 600 »Tarnschriften«, hvoraf langt de fleste udkom i årene frem til krigsudbruddet, hvorimod der kun kom ganske få under krigen. ABA er da også kun i besiddelse af en enkelt publikation fra denne periode, udsendt af den anti-fascistiske front »Freies Deutschland« i 1944. Skriftet, der indeholder en beskrivelse af forholdene i Tyskland, og opfordrer til modstand mod Hitler, fremstår som en lille bog af Bismarck med titlen »Im Kampf um das Reich«. Man har benyttet sig af det velkendte forlagsnavn Reclam, og udstyret bogen med både serietitel og -nummer: »Reclams Universal Bibliothek Nr. 7211«.

At også dansk modstandsbevægelse har benyttet denne teknik, kan man ligeledes finde eksempler på i ABA. Blandt andet kan nævnes Aksel Larsens tale, som *ikke* blev holdt i Folketinget, da DKP i 1941 blev forbudt; maskeret som et lille sanghæfte med titlen »Danske Toner«. Et andet eksempel på et dansk »Tårn-

schrift« er Det Kgl. Afvandingsselskabs »Haandbog i Oversømmelser« fra 1943, som i virkeligheden er udgivet af Arne Sørensen (dengang formand for Dansk Samling) og indeholdende anti-nazistiske taler og artikler.

Fremstillingen og udbredelsen af de tyske camouflerede illegale skrifter har således også haft betydning for den danske modstandskamp. Dels har selve formen tjent som inspirationskilde, og dels har man kunnet trække på de erfaringer, som de kommunister og socialdemokrater, som måtte flygte til Danmark, kunne videregive. Endelig har nogle danskere også indhøstet direkte erfaring, da en del af de tyske skrifter blev trykt i Danmark og derefter smuglet til Tyskland.

Kilder:

Bjerg Clausen, Torben: Tryk & tryk, i: Arbejderhistorie ; 24. - Kbh. :SFAH, 1985.

Gittig, Heinz: Illegale antifaschistische Tarnschriften 1933 bis 1945. - Leipzig : Bibliographisches Institut, 1972.

Typen & tryk / redaktion Torben Bjerg Clausen. - Kbh. : Dansk Typograf-Forbund, Københavns Afdeling, 1985.

Tonnesen, Helge: Camouflerede illegale tryk. Særtryk af: Fund og forskning i Det kongelige Biblioteks samlinger ; 5-6, 1958-59.

Jubilæumsskrifter 1987-1988

Den faglige arbejderbevægelse

Fængselsfunktionærer

75 år. Dansk Fængselsforbund 1913-1988.

Redaktion: Vagn Nedergaard m.fl. Dansk Fængselsforbund, 1988. 48 s.

Handels- og kontorfunktionærer

Jubilæumsskrift 1937-1987, HK i København - Statskontorafdelingen. HK i Københavns Statskontorafdeling, 1987. 31. s.

Hotel- og Restaurationsarbejdere

Hotel- og Restaurationspersonalets Fagforening, Århus Amt, 1938-88. Hotel- og Restaurationspersonalets Fagforening, Århus Amt, 1988. 78. s.

Kommunalarbejdere

1938-1988, 11. marts - Dansk Kommunal Arbejderforbund, Slagelse Afdeling. Dansk Kommunal Arbejderforbund, Slagelse Afdeling, 1988. 34s.

Kvindelige arbejdere

Esbjerg KAD 1907-1987. Kvindeligt Arbejderforbund, Esbjerg Afdeling, 1988. 8 s.

Jensen, Jørgen D.: 50 års jubilæum, 10.5.1938 - 10.5.1988. Redigeret af: Jørgen D. Jensen. Tekst: Jørgen D. Jensen, Asta Christensen, Lillian Knudsen. Kvindeligt Arbejderforbund, Skive Afdeling, 1988. 34 s.

Metalarbejdere

Bengtsson, Preben: Spydspidsen. 1888 - 20. august- 1988. Dansk Metalarbejderforbund, 1988.207s.

Dahlin, Ulrik: Erfaring blev lagt på erfaring ... Fra klub 6's historie 1913-88. Værksteds- og Oplagspladsen, Stadsingeniørens Direktorat, Klub 6, 1988. 33 s.

Dansk Metal Klub 12 Bogense 75 år. 1913-1988. Udarbejdet af Metal Klub 1 2 Bo-gense's bestyrelse. Redaktion: Lene T. Pedersen og Kent Lindharth. Metal Klub 12 Bogense, 1988.48s.

Dansk Metalarbejderforbund, Randers. 1887-1987. Jubilæumsbog. Redigeret af: Kaj Kristensen. Dansk Metalarbejderforbund, Randers, 1987.63s.

Klub 6. 13-9-1913 - 75 år - 13-9-1988. Burmeister & Wain, Klub 6, 1988.11 s.

Metal 100. Dansk Metalarbejderforbund, 1988. 20 s. (Udgivet i forbindelse med udstilling i anledning af Dansk Metalarbejderforbunds 100-års jubilæum).

Porsgård Nielsen, Martin: Historien om en faglig klub - 537. SAS flymekanikere 25 år 1963-1988. Attika, 1988. 88 s.

Plejere

Hansen, John: Fynske plejere i 75 år. Indsamling og bearbejdelse: John Hansen. Dansk Plejer Forening, Fyns Amt, 1988.115 s.

Snedkere, tømrere

Snedker- og Tømrerforbundet afd. 42-Glostrup 1897-1987. Redigeret af Walther Hjuler. Snedker- og Tømrerforbundet, afd. 42-Glostrup, 1987. 62 s.

Specialarbejdere

Arbejdsmand i Gentofte gennem 100 år. Redaktion: Bent W. Nielsen. SiD, Gentofte, 1988. 39 s.

Bartram Jensen, Erik: Arbejds mænd i 100 år. Arbejds mændenes fagforening for Viborg og omegn 1888-1988. SiD, Viborg afdeling, 1988.215s.

Breidahl, Gudrun: Fælles kamp for hyttens børn. SiD Brovst. 1918-1988. Forfattere: Gudrun Breidahl, Henrik Nielsen, Kirsten Jakobsen. SiD, Brovst afd., 1988.120 s.

SiD jern og metal, Århus 90 år. 1897-1987. Tilrettelagt af Carsten Koed Hansen. SiD, jern og metal, Århus, 1987. 20 s.

Telefonarbejdere

Et blik over skulderen, I anledning af 75 års dagen for afd. 8's stiftelse. Københavns Telefonistforening, afd. 8, 1988. 77 s.

Fællesklubber

Seegelke, Herbert: Kommunemændene. Rønne kommunale Fællesklub, 1988. 15 s. (Udgivet i anledning af Rønne kommunale Fællesklubs 35 års jubilæum).



Vi opfordrer indtrængende alle politiske og faglige organisationer til at tilsende os eksemplarer af jeres jubilæumsskrifter, uanset trykform og format.

Fællesorganisationer

100 år med resultater. Træk af den helsingørske arbejderbevægelses historie. Redaktion: Bent Jørgensen, Inge Marott Post. Arbejdernes Fællesorganisation i Helsingør, 1988. 58 s.

Portræt af FO. Arbejdernes Fællesorganisation i Randers. Redaktion: Kaj Kristensen. Arbejdernes Fællesorganisation i Randers, 1988. 15 s. (Reklametillæg til Amtsavisen).

Det røde Randers. Forfattere: Kim Kristensen m.fl. Arbejdernes Fællesorganisation i Randers, 1988. 109 s. (Udgivet i anledning af 100 års jubilæet).

Den politiske arbejderbevægelse

Grelle, Henning: Arbejderbevægelsen i Lyngby-Taarbæk gennem 100 år, 1888-1988. Socialdemokratiet i Lyngby-Taarbæk Kommune, 1988. 126 s.

Hansen, Bent: 7. kreds 100 år. Socialdemokratisk forening, 7. kreds, Husum-Utterslev, 1988.12s.

100 år, 1888-1988. Socialdemokraterne 12. kreds. Af Flemming Bang m.fl. Socialdemokratisk vælgerforening, 12. kreds, 1988. 55 s.

Hundrede år i glimt. Ansvarshavende redaktør: Erik Hyldstrup. Socialdemokratiet i Søllerød, 1988. 60 s. (Udgivet i forbindelse med Socialdemokratiet i Søllerød's 100 års jubilæum).

Socialdemokraterne Blåvandshuk. 1922-1987. Redigeret af Tommy Thomsen. Indlæg af: Jens Christensen, Gusta Larsen. Socialdemokratiet, Blåvandshuk, 1987. 61 s.

Socialdemokratiet i Bredballe, 75 år. 1913-1988. Socialdemokratiet, Bredballe, 1988. 23 s.

Socialdemokratisk forening i Odder 100 år. Redaktionsudvalg: Jens Carl Schjødt, Keld Nielsen, Ejgil Edeling Nielsen. Socialdemokratisk forening i Odder, 1988. 72 s.

Socialdemokratisk Vælgerforening Dalum/Hjallese, 80 år. 1908 - 27. september -1988. Socialdemokratisk Vælgerforening, Dalum/Hjallese, 1988.14 s.

Hannah Linden

Personbibliografier

Bibliografi over bibliografier 2

Denne fortegnelse registrerer de trykte og utrykte bibliografier over danske politikere og forfattere, der findes i ABA.

Hovedparten er opstillet i bibliotekets håndbogssamling og kan kun benyttes på stedet.

Samtlige utrykte bibliografier er udarbejdet som eksamensopgaver ved Danmarks Biblioteksskole og kan lånes fra Danmarks Biblioteksskoles Bibliotek, Birketinget 6, 2300 København S.

To opgaver er udarbejdet til Biblioteksskolens afdeling i Aalborg og skal bestilles gennem Aalborg Universitetsbibliotek, Centralsalen, Langagervej 4, 9220 Aalborg Øst.

ABA og dets brugere har haft stor nytte af de mange bibliografier, der i årenes løb er blevet udarbejdet ved Danmarks Biblioteksskole. Vi beklager meget, at der fremover vil blive krævet mere for at få godkendt rene bibliografier som eksamensopgave, da vi dermed kan forudse et fremtidigt savn af kvalificerede bibliografier over udgivelser om dansk arbejderbevægelse og dens personer.

Bang, Gustav

Bache, Karen: Gustav Bang. En bibliografi. Kbh., 1977. 7,73 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Bergstedt, Harald

Degnol, Vibeke: Harald Bergstedt. En biblio-

grafi. Værløse, 1978. 73 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Bomholt Julius

Larsen, Claus: Julius Bomholt - en bibliografi. Kbh., 1977. 2 bd. (Danmarks Biblioteksskole).

Borgbjerg, Frederik

Haller, Dorcas Woodbury: Frederik Borgbjerg. En selektiv bibliografi. Kbh., 1980. 77 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Broby-Johansen, Rudolf

Dester, Dorte og Mette Kjeldsen: Rudolf Broby-Johansen. En kronologisk bibliografi 1916-75. Gyldendal, 1975. 352 s.

Christensen, Christian

Bjørnskov, Jette og Wedeil Naumann: Chr. Christensens artikler i ugebladet »Solidaritet« 1911-18. Et bidrag til en bibliografi. Kbh., 1983. III, 117, V s. (Danmarks Biblioteksskole).

Christiansen, Ernst

Tilsted Nielsen, Erik og Niels Hjort Hansen: Ernst Christiansen 1891-1974. Bibliografi. Kbh., 1978. 2 bd. (Danmarks Biblioteksskole).

Dreier, Frederik

Nørregaard Hansen, Hanne: Bibliografi over litteratur af og om Frederik Dreier (1827-53). Hvad skovsøen gemte, 1984. 44 s.

Frisch, Hartvig

Boye Larsen, Else: Hartvig Frisch 1893-1950. En bibliografi. Kbh., 1976. 26, 119 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Gelsted, Otto

Houmann, Børge: Otto Gelsted bibliografi. Med biografiske noter. Sirius, 1977. 558 s.

Grünbaum, Isi

Guldborg Petersen, Jette og Pia Susanne Henriksen: Isi Grünbaum - en bibliografi. Kbh., 1985. 2 bd. (Danmarks Biblioteksskole).

Hansen, H.C.

Steffensen, Jens Ivar: H.C. Hansen. En bibliografi. Ålborg, 1977. 14, 76 s. (Danmarks Biblioteksskole, Ålborg).

Hedtoft, Hans

Christoffersen, Lis: Hans Hedtoft. En bibliografi. Kbh., 1976. 76 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Herdal, Harald

Stougaard, Carin: Harald Herdal. En bibliografi. Kbh., 1976. 4 bd. (Danmarks Biblioteksskole).

Kirk, Hans

Buchmann-Møller, Frank: Hans Kirk. En bibliografi. Gyldendal, 1974. 227 s.

Krag, Jens Otto

Kandrup, Lars: Jens Otto Krag. En bibliografi. Kbh., 1979. 3 bd. (Danmarks Biblioteksskole).

Madsen, Carl

Høst-Madsen, Bente: Carl Madsen bibliografi. Demos, 1977. 42 s. (Findes også som hovedopgave ved Danmarks Biblioteksskole).

Moltke, Kai

Nøddegaard, Jørgen: Kai Moltke. En bibliografi 1920-1958. Kbh., 1983. xiii, 156 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Nexø, Martin Andersen

Houmann, Børge: Martin Andersen Nexø bibliografi med indledning og biografiske noter på dansk og tysk. Sirius, 1961. 240 s.

Møller Kristensen, Sven: Martin Andersen Nexøs bøger. En bibliografi. Forum, 1948. 42 s. (Om bøger; 4).

Nørlund, Ib:

Jørgensen, Torben: Ib Nørlund. En bibliografi. Danmarks Kommunistiske Studenter -KOMM.S. på Danmarks Biblioteksskole, 1979.

111 s. (Findes også som hovedopgave ved Danmarks Biblioteksskole).

Petersen, Carl Heinrich

Bergstrøm Hansen, Poul: Carl Heinrich Petersen - antiautoritær socialist og arbejderhistoriker. Biografi og bibliografi. Kbh., 1982. 49 s. (Danmarks Biblioteksskole).

Bergstrøm Hansen, Poul og Karen Pedersen: Carl Heinrich Petersen - en bibliografi. - i: Anarki og arbejderhistorie. Festskrift for Carl Heinrich Petersen. Redigeret af Karen Pedersen og Therkel Stræde. Tiderne Skifter, 1985. Side 251-259. (Denne bibliografi er en ajourført og bearbejdet udgave af Poul Bergstrøm Hansens opgave ved Danmarks Biblioteksskole).

Scherfig, Hans

Frederiksen, Nils: Hans Scherfig: en bibliografi. Med en efterskrift af Hans Scherfig. Gyldendal, 1977. 225 s.

Skjoldborg, Johan

Hedegaard Larsen, Tove, Pia Højer Mølbæk og Birthe Ørum Pedersen: Johan Skjoldborg - en bibliografi. Ålborg, 1982. 2 bd. (Danmarks Biblioteksskole, Ålborg).

Stauning, Thorvald

Rask Sørensen, Mette Charlotte, Kathrina Tobiasen og Karin Schjødt Worm: Th. Stauning 1873-1942. En bibliografi. Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, 1973. 152 s. (ABA's bibliografiske serie ; 1).

Steincke, K.K.

Kjøller Pedersen, Tove og Birthe Laila Rasmussen: K.K. Steincke - en bibliografi 1900-1963. Kbh., 1977. 2 bd. (Danmarks Biblioteksskole).

Hannah Linden og Karen Pedersen

Trykte og utrykte afleveringer til ABA i 1988

Biblioteket

Utrykte afhandlinger

Bisgaard Mortensen, Ellen: Arbejdernes fysiske blokader i 20'ernes, 70'ernes og 80'ernes Danmark : med særligt henblik på de indvirkende faktorer, forløbet og de politiske reaktioner, set i perspektivet af det generelle konfliktniveau, og under inddragelse af nogle divergerende opfattelser vedrørende begrebet »frihed«. - Århus, 1987. - 2 bd. (168 s.).

Speciale ved Århus Universitet, Institut for Statskundskab.

Bjerre Danielsen, Jens: Scandinavian immigrants and American socialism. - Buffalo, 1978. - 113 blade.
Afhandling til Master of Arts graden ved State University of New York, Faculty of Graduate School.

Bjørn, Lena: Er der noget teater du'r til - så er det historie! : om lokalspil i Danmark og Sverige / Lena Bjørn, Lise Poulsen. - Århus, 1981. - 3 bd. (223 s.). Speciale ved Institut for Dramaturgi, Århus Universitet.

Bona fide : i god tro! / Dorte Birkegård ... m.fl. - Roskilde, 1988.-150 s.: ill. Speciale ved RUC, Sam Bas.
(Om SiD's kampagne i forbindelse med den borgerlige regerings lovindgreb i overenskomstforhandlingerne i 1985).

Brinkkjær, UH: Kunne det ske igen? : en samfundsøkonomisk analyse af Tyskland 1916-1933. - Kbh., 1988. -173 s.
Cand. merc. hovedopgave, politisk økonomi og statistik, Institut for Erhvervs- og Samfundsforskning, Handelshøjskolen i København.

Cornelius, Anne: Arbejdererfaringer på museum : en følge-rapport til lyd/diasserien »Philipsstrejken 1954«. - Roskilde, 1985.-120, 6 s.: ill.
Speciale ved RUC, Medie/Kommunikationsuddannelsen.

Grønberg Christiansen, Hanne: Den danske udvandringspolitik i mellemkrigsårene : forhåbninger og virkelighed : en

- undersøgelse af Venezuelaudvandringen 1937 til 1940.
- Odense, 1986. - 87 blade.
Speciale ved Historisk Institut, Odense Universitet.
- Hansen, Jane Elisabeth:* Tyende og herskab i Odense 1870-1901 : en empirisk undersøgelse af kvindeligt, husligt tyende og deres arbejdsgivere i Odense 1870-1901 m.s.h.p. en karakteristik af grupperne og en vurdering af deres udvikling i perioden. - Odense, 1982. - 115 s.
Speciale ved Institut for Historie, Odense Universitet.
- Humeniuk, Jenny:* Fagbevægelse og socialpolitik, 1871-1973.-Århus, 1987.-2bd. (187, 7s.). Speciale ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Hybel, Nils:* Håndværk i Danmark : med særligt henblik på tiden omkring 1660 / Nils Hybel, Rasmus Nielsen, Steen Tinning. - Roskilde, 1978. - 113 s. Projekt, Roskilde Universitetscenter, Historie modul 2.
- Kaminsky, Thomas:* Grundzüge der internationalen Beziehungen der deutschen Sozialdemokratie in der Zeit nach dem Stuttgarter bis zum Kopenhagener Kongress der II. Internationale (1907 bis 1910). -Leipzig, 1987. -200, 65 s. Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades Dr. phil., Karl-Marx-Universität Leipzig, Fakultät für Philosophie und Geschichtswissenschaft.
- Kurdahl, Leif:* Det socialdemokratiske arbejderpartis udvandringsprojekt i 1877. - Kbh., 1987. - 22 s.
Afløsningsopgave i Historie ved Københavns Universitet.
- De kvindelige handels- og kontormedhjælpere i Danmark 1900-1923 : med særligt henblik på forholdet til den faglige organisation / Beth Jørgensen ... m.fl. -Kbh., 1979.-78 blade.
- Linnet, Ragni:* Republikanske plakater fra den spanske borgerkrig 1936-39 : formsprog og politisk ideologi. - Kbh., 1988. - 2 bd. (41, xviii blade, 58 blade m. tav.). Konferens til deleksamen på Kunsthistorisk Institut, Københavns Universitet.
- Mønsted Nielsen, Otto:* Dansk Samling / Otto Mønsted Nielsen, Ella Svane Hansen, Karin Meyer. - Roskilde, 1988. - 93, 4 s.
Speciale i Historie ved Roskilde Universitetscenter, Åbent Universitet.
- Nielsen, Gerd:* Landarbejderforbundet 1907-1934 : en undersøgelse af årsagerne til sammenslutningen af Landarbejderforbundet og Dansk Arbejdsmands Forbund. - Kbh., 1988.-79, ivs.
- Speciale ved Københavns Universitet, Institut for Økonomisk Historie.
- Nørregaard Hansen, Hanne:* Den socialdemokratiske bevægelses opfattelse af Frederik Dreier : en historiografisk oversigt. - Kbh., 1988. - 24 s.
Afløsningsopgave til Historisk Institut, Københavns Universitet.
- Odgaard, Irene:* Den demografiske transition og opkomsten af den kapitalistiske samfundsformation. - Roskilde, 1987.-109, 23 s.: ill.
Speciale i Historie/Samfundsfag ved Roskilde Universitetscenter.
- Perch Nielsen, Jens:* Socialdemokratiet og enhedskommandoen 1961.-Århus, 1987.-2bd. (143 s.). Speciale ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.
- Philipsen, Flemming:* Registrant : ABA's plakatsamling 1981-87, suppl. 1888-1981.-Kbh., 1987.-III, 114, 6 s.
Bilag : Mape med farvedias. Hovedopgave ved Danmarks Biblioteksskole. (Fortsættelse af og supplement til (registrant over) Plakater i ABA, Danmarks Biblioteksskole, 1982, hvortil hører 15 ringbind med farvedias). Kun til brug på ABA.
- Politisk kunst i mellemkrigstidens Tyskland, 1918-33 :* en eksemplarisk gennemgang / af Helle Olsson ... m.fl. - Aalborg, 1975.-56 s. Speciale ved Aalborg Universitetscenter.
- Rogild, Susan:* Specialarbejderforbundet i Danmarks ligestillingspolitik gennem 2 kongresperioder 1977-1980 og 1980-1983 belyst ved en analyse af periodens kongresberetninger og overenskomster. - Roskilde, 1987. - 100, 131 s.
Speciale i Samfundsfag ved Roskilde Universitetscenter.
- Røpke, Inge:* Den internationale krise i skibsfart og værftsindustri i 1970'erne. - Kbh., 1981. - 2 bd. (440 spalter) : ill.
Speciale ved Økonomisk Institut, Københavns Universitet.
- Scheuer, Anker:* Dansk idræts dannelse smæssige brudflader / Anker Scheuer og Torben Estermann. - Kbh., 1988. -27 s.
Speciale ved KUA, Pædagogisk Institut.
- Seehuusen, Arne:* En undersøgelse af Maribos tilflytterbefolkning på grundlag af folketællingen 1901 med særligt

henblik på vandringsmønstrer. - Kbh., 1973. - 2 bd. (174 s.)

Speciale i historie ved Københavns Universitet.

Skibsværftsindustrien i Danmark og United Kingdom : en industri i krise! / af Anja Kjær... m.fl. - Kbh., 1987. - 120, 31 s. Speciale ved Handelshøjskolen i København.

Storkonflikten 1925 og dagspressen / Kirsten Andreasen ... m.fl. *Storkonflikten* 1925 og fagpressen / Birgitte Fogh ... m.fl. - Kbh., 1977? - 3 bd. (208 s.). Afløsning i pragmatisk analyse, dansk, Københavns Universitet.

Strejker: en analyse af strejkeaktiviteten i Danmark og England / af Lykke Andersen ... m.fl. - Kbh., 1987. - 132 s. Speciale ved Handelshøjskolen, København.

Tengberg, Niels: Om samfundshjælpen. - Roskilde, 1988. - 114s. Speciale ved Roskilde Universitetscenter i Historie.

Theek, Bettina: Zur Haltung der dänischen und norwegischen Sozialdemokratie zum Problem der kernwaffenfreien Zone in Nordeuropa. - Greifswald, 1982. - 94, 12 blade. Diplomarbeit an der Sektion Nordeuropawissenschaften der Ernst-Mortiz-Arndt-Universität.

Thing, Michael: En analyse af Folkestrejken juni-juli 1944 med henblik på gadedemonstrationernes rolle og funktion. Kbh., 1987. - 107 s.

Speciale ved Institut for Samtidshistorie, Københavns Universitet.

Torfin, Jacob: Mod en moderne marxistisk magtteori : Teorier om den samfundsmæssige magts organisering og transformation hos Gramsci, Neogramscianerne og Giddens / Jacob Thorfin og Esben Wolf. - Århus, 1987. - 217 s. Speciale ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Weidekamp, Birgit: Jan Petersen - manden med den sorte maske : studie i et forfatterskab om Hitlertidens Tyskland. - Kbh., 1985. - 82 s. Speciale ved Københavns Universitet i germansk filologi.

Gaver

Følgende personer og organisationer har i beretningsåret overdraget institutionen bøger, pjecer, tidsskrifter, fotografier, lysbilleder, plakater:

Arbejdersmuseet, Arbejdernes Samariter Forbund, Bibliotekarernes Arbejdsløshedsudvalg, Werner Brandstrup Andreasen, Aina Broby-Johansen, Ove Dahl, Dansk Typograf Forbund, Kjeld Degenkov, Fagbladet (SiD), Søren Federspiel, Erik Forland, Faaborg Kulturhistoriske Museer, Erik Hansen, Per Hansen, Magda Henriksen, Vilhelm J. Holm-Christensen, Finn Rune Jensen, Arnold Johansen, Else Johansen, Lauge Kallestrup, Katolsk Arbejderaktion, Siegfried Krupke, Ib Linden, Knud Mortensen, Harry Nielsen, Verner Nielsen, Nærings- og Nydelsesmiddelarbejder Forbundet, Ellen Petersen, Gudrun og Axel Petersen, Herluf Petersen, Inge Petersen, Vagn Plenge, Niels Rickelt, Preben Sass Jensen, Kjeld Schmidt, K. Skytte-Jensen, Snedker-Tømrernes Fagforening i København, Holger Terp, Børge Trolle, Kim Tverskov, Inge Vestergaard.

Vi takker også de mange forfattere, forlag og organisationer, der har skænket institutionen et eller flere eksemplarer af deres udgivelser.

Arkivet

Arkivafleveringer indgået i ABA

Fagbevægelse:

Landsorganisationen i Danmark: Uddannelsesafdelingen, Miljøafdelingen, Sekretariatsmaterialer, International afdeling, Arbejdsretssager, m.m.

Kvindelige Arbejdere

KAD, afd. 5. København: Forhandlingsprotokoller, sager vedr. virksomheder.

Metalarbejdere

Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, København: Forhandlingsprotokoller.

Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, København afd.

2.: Forhandlingsprotokoller, Klubprotokoller, diverse sager.

Smede- og Maskinarbejdernes Fagforening, København afd.

3.: Forhandlingsprotokoller.

Murere

Murerforbundet ! Danmark: Forhandlingsprotokoller, Arkivalier m.m.

Forhandlingsprotokoller for Murenes Fagforening i følgende byer:

Aarup, Bogense, Brørup, Fåborg, Haslev, Hesselager, Marstal, Neksø, Otterup, Præstø, Ringsted, Sindal, Tølløse, Vester Massing, Vig, Vraa.

Dansk Stenindustriarbejderforbund: Forhandlingsprotokoller, arkivalier, m.m.

Snedker-tømrere

Hustømrerforeningen, København: Forhandlingsprotokoller, arkivalier.

Glarimestersvendens Forbund i Danmark: Forhandlingsprotokoller.

Snedker-Tømremes Fagforening, København: 16 stk. faner.

Snedker-Tømremes Sygekasse: Arkivalier.

Specialarbejdere

Specialarbejderforbundet i Danmark: Forhandlingsprotokoller (til 1945)

SID, Sydthy afd.: Forhandlingsprotokoller fra afdelinger i: Agger, Bedsted, Helligsø-Gettrup, Hurup, Hørdum, Svan-kærog Ydby afd.

SID, Gentofte: Forhandlingsprotokoller.

Fabrik- og specialarbejdernes Fagforening, København: Forhandlingsprotokoller, arkivalier, herunder klubprotokoller.

SID, Høj'e-Taastруп: Forhandlingsprotokoller, arkivalier.

Budenes Forbund: Forhandlingsprotokoller.

Keramisk Forbund: Forhandlingsprotokoller, vedr. ejendomme.

Landarbejderforbundet Vest-Lolland: Forhandlingsprotokoller.

Landarbejderforbundet Torslunde-Ishøj: Forhandlingsprotokoller.

Politiske partier

Den socialdemokratiske Folketingsgruppe: Arkivalier (grup-pesekr. Jytte Andersen).

Socialdemokratiet (Partikontoret): Fortsat aflevering.

Socialistisk Folkeparti (Partikontoret): Fortsat aflevering.

Venstresocialisterne (Partikontoret): Fortsat aflevering.

Politiske foreninger

Socialdemokratiet i Frederiksværk: Forhandlingsprotokoller, herunder fra Kregme-Vinderød, Melby og Ølsted.

Socialdemokratiet i Glostrup: Forhandlingsprotokoller, herunder Rolfsted, Sdr. Næraa.

Socialdemokratisk Kredsorganisation Nibe-Løgstør: Forhandlingsprotokoller.

Andre organisationer

SF-Ungdom: arkivalier (Forbundsarkiv).

LLO, Lærlinges og Ungarbejdernes Landsorganisation: Arkivalier, (Forbundsarkiv).

Landsforeningen »Prosa«: Arkivalier, (Forbundsarkiv).

Arbejdernes Samariterforening, København: Forhandlingsprotokoller m.m.

D.s.U. Gladsaxe: Forhandlingsprotokoller m.m.

D.s.U. Søborg: Forhandlingsprotokoller m.m.

D.s.U. Buddinge-Bagsværd: Forhandlingsprotokoller m.m.

D.s.U. Slangerup: Forhandlingsprotokoller m.m.

D.s.U. Holbæk: Fane.

Sangforeningen »Våren«: Forhandlingsprotokoller m.m.

Personarkiver

Anker Jørgensen: Korrespondance, taler m.m.

Georg Poulsen: Korrespondance, taler, forbundssager m.m.

Følgende har afleveret gaver m.m. til arkivet

Kay Astrup (digte), Dansk Typograf Forbund (Jons. Hono-ré), John Mølgaard (taler, oplysningsmateriale), SID's Fagbladet (redaktionsmateriale), Sonja Milkær (revymateriale), Rigsarkivet (div. sange), Robert Pedersen (SF-Kol-ding, protokol), Gert Hammerby (Det danske Flygtningekontor), Flemming Anholm (breve), Maja Kværndrup (materiale vedr. SID, Hær og Flåde), Frederik Borgbjerg (love m.m.), Karen M. Andersen (Lærlingemateriale).

Medarbejdernes aktiviteter 1988

Publikationer/artikler

Gerd Callesen

The Labour Movement Library and Archive (ABA) in Copenhagen. - i: Socialism and Democracy 6, 1988. s. 142-150.

»... eine für unsere Sache fruchtbringende Debatte«. Die Stellung der dänischen Sozialdemokratie zur Abrüstung und die Denkschriften Peter Knudsens vom August und 14. Dezember 1908. - i: Jahrbuch für Geschichte 36, 1988. s. 355-404.

Die Gewerkschaftsbewegung in Dänemark. Traditionen der dänischen Gewerkschaftsbewegung. - i: Werner Abelshauser (udg.): Konflikt und Kooperation. Strategien europäischer Gewerkschaften im 20. Jahrhundert. Essen: Klartext, 1988. s. 159-169.

Zur Diskussion der Militärpolitik in der dänischen Sozialdemokratie Anfang der 30er Jahre des 20. Jahrhunderts. - i: Wissenschaftliche Zeitschrift der Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald, Gesellschaftswissenschaftliche Reihe, 36. årg, 1987 nr. 3-4. s. 21-24.

Neuere Arbeiten zur Geschichte des deutschsprachigen Exils in Dänemark. - i: Archiv für Sozialgeschichte XXVIII, 1988. s. 507-516.

Anna Mosegaard. - i: Demokratische Geschichte. Jahrbuch zur Arbeiterbewegung und Demokratie in Schleswig-Holstein III, 1988. s. 194-196.

Heinrich Wienecke. - i: Demokratische Geschichte. Jahrbuch zur Arbeiterbewegung und Demokratie in Schleswig-Holstein III, 1988. s. 464-465.

Anmeldelser i Arbejderhistorie, Scandinavian Journal of History, Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte.

Henning Grelle

Arbejderbevægelsen i Lyngby-Taarbæk gennem 100 år 1888-1988. - i: Lyngby-Bogen 1988. s. 5-125.

Unge Jensen. - i: ABA's årsskrift 1987. s. 15-21.

Det urolige Hjørne. - i: Metal 100 år. Tillæg til A-Pressen, august 1988. s. 12-15.

Hvad er ABA? - i: Nyt fra Arbejdermuseet nr. 3, 1988. s. 9-11.

Anette Eklund Hansen

Arbejdererindringer. - i: ABA's årsskrift 1987. s. 27-31.

Børnearbejde på landet 1870-1940. - i: Arbejderklassens børn. Rapport fra SFAH seminar 1987. s. 12-25.

Karen Jansson

»Ravnen - i den danske politisk satiriske presse«. - i: ABA's årsskrift 1987. s. 22-26.

Karen Pedersen, Hannah Linden

Skjulte bibliografier. - i: ABA's årsskrift 1987. s. 34-36.

Foredrag

Arbejderbevægelsen og marxismen, Folkeuniversitetet, januar (Gerd Callesen).

Den første danske Kapital-udgave, 40. Tagung des Wissenschaftlichen Rates für Marx-Engels-Forschung der DDR, Berlin. Oktober (Gerd Callesen).

Marxisme i Danmark I, II, Folkets Radio 7. og 15. december (Gerd Callesen).

Landarbejdere, livsvilkår og organisationsproblemer. Folkeuniversitetet, januar (Anette Eklund Hansen).

Historiesynet i »Arbejdsmandens Historie. SID, gæstelærerkonference, marts (Anette Eklund Hansen).

Landarbejdernes historie i lokalsamfundet. Asnæs lokalhistoriske forening (Anette Eklund Hansen).

Konferencer, seminarer, møder

SFAH's seminar på Andebølle ungdomshøjskole, november (Anette E. Hansen, Per Askbo, Henning Grelle, Karen Jansson).

SFAH Lokalhистorieseminar, september (Anette E. Hansen).

Nordisk seminar i arbejderbevægelsens historie, Stockholm, september (Anette E. Hansen, Karen Jansson og Henning Grelle).

Årsmøde i Danmarks Forskningsbiblioteksforening, Nyborg Strand, juni (Karen Pedersen).

Konference og årsmøde i International Association of Labour History Institutions. Zürich, september (Karen Pedersen).

Determinants of the Development of Working-Class Organisations, Amsterdam, januar (Gerd Callesen).

International fagbevægelse og fagligt solidaritetsarbejde, seminar SFAH/ABA, november (Gerd Callesen).

Besøg hos Naturfreunde arkivet ved Kassel, Institut für marxistische Studien und Forschungen, Frankfurt, maj (Gerd Callesen).

Generalforsamling/årsmøde i Danmarks Biblioteksforening, Odense, marts (Hannah Linden).

SID gæstelærerkonference, Svendborgskolen, marts (Anette E. Hansen).

Redaktions- Konsulent- og Foreningsarbejde

ABA's 1. Maj projekt (Gerd Callesen, Henning Grelle og Karen Jansson).

ABA's Kvindeprojekt i anledning af 75 året for kvindernes valgret (Karen Jansson, Anette E. Hansen, Gerd Callesen og Henning Grelle).

ABA's bibliografiske serie (Gerd Callesen).

Serien »International Arbejderbevægelse« (Gerd Callesen, Børge Pedersen).

Tidsskriftet »Arbejderhistorie« (Gerd Callesen).

FIU's Videoprojekt (Henning Grelle).

AOF's udvalg vedrørende arbejderoplysningens historie (Henning Grelle).

Billedredaktion, Årbog for Arbejderbevægelsens Historie, 1988 (Karen Jansson).

Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie, SFAH (Henning Grelle, Anette E. Hansen, Karen Jansson).

Arbejdermuseets Venners bestyrelse (Børge Pedersen).

Tidsskriftscentrets bestyrelse (Karen Pedersen).

SID's udstilling i anledning af Stavnsbåndsfestlighederne (Anette E. Hansen, Karen Jansson).

Billedresearch i anledning af »Metal 100 år« (Karen Jansson).

Landarbejderen - en glemt historie. Videofilm af Albert Petersen (Historisk konsulent Anette E. Hansen).



Deltagere i ABA/SFAH's temadag om serien »International Arbejderbevægelse« i sept. 1988.

International arbejderbevægelse

Arbejderbevægelsen i
Brasilien
På vej mod demokrati

International arbejderbevægelse

Arbejderbevægelsen i
Spanien
En historie skrevet med blod

International arbejderbevægelse

TILBURY DOCK
MEN &
SHOP-
STEWARDS

Arbejderbevægelsen i
Storbritannien
en march på stedet?

International arbejderbevægelse



Arbejderbevægelsen i
TANZANIA
fra kolonialisme til
arbejdersocialisme

International arbejderbevægelse

-Dis-moi, jolie droite, pourquoi
as-tu de si grandes dents?
Arbejderbevægelsen i
Frankrig
Enhed og splittelse



International arbejderbevægelse



Arbejder-
bevægelsen i
Tyskland
- efter 1945/49.
Fra sammenbrud til
model Tyskland

International arbejderbevægelse

Arbejder-
bevægelsen i
Tyskland
- fra Preussen
til Det tredje Rige



International arbejderbevægelse

Arbejderbevægelsen i
Italien
Det andet Italien

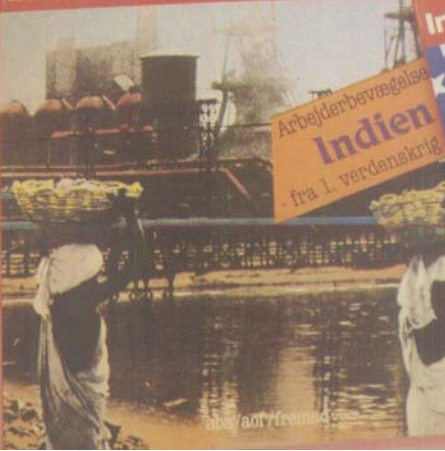


International arbejderbevægelse

Arbejderbevægelsen i
Japan
Bagsiden af miraklet



International arbejderbevægelse



Arbejderbevægelsen i
Indien
fra 1. verdenskrig

International arbejderbevægelse



Arbejderbevægelsen i
USA
- en arbejderbevægelse
uden socialisme

International arbejderbevægelse



Arbejderbevægelsen i
Nordafrika
- fra national uafhængighedskamp til statslig afhængighed

